

SZAKDOLGOZAT

Szücsné Noll Cintia

Kaposvár

2023

Magyar Agrár-és Élettudományi Egyetem-Kaposvári Campus

Neveléstudományi Intézet

Szakdolgozat

Esélyteremtés, hátránykompenzáció az óvodában

Konzulens

Bencéné dr. Fekete Andrea

Egyetemi docens

Készítette

Szücsné Noll Cintia

Óvodapedagógus szak

Kaposvár

2023

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	4
1.1. Téma választásom indoklása	5
1.2. Kutatói kérdéseim.....	6
2. Szakirodalmi áttekintés	7
2.1. Hátrányos helyzet és az esélyegyenlőség fogalma	11
1.1.2. Az esélyegyenlőség fogalma.....	14
2.2. Törvényi háttér bemutatása	15
2.1.2. Egyenlő bánásmód és az esélyegyenlőség előmozdítása	15
2.2.2. Esélyegyenlőség a közoktatásban	17
3. A település és az óvoda bemutatása.....	20
4. Esélyegyenlőséget biztosító programok bemutatása.....	24
5. Kutatások bemutatása	26
5.1. Kutatási módszerem bemutatása	27
5.2. Kutatásom elemzése	28
2.1.5. Óvodavezetővel készített interjú	28
2.2.5. Szülőkkel készített interjú	32
6. Összegzés.....	38
Felhasznált irodalom	40
Melléklet.....	42

BEVEZETÉS

„Ha egy képből kellene bemutatnom, milyen a mélyszegénység és a benne élő gyerek életéselyének viszonya, akkor úgy mondanám, olyan, mintha egy nagyon mély gödör alján állna a halmozottan hátrányos helyzetű gyerek, és a rendszer belógat egy létrát, amin kikapaszkozhatna. De a létra fogai hiányosak, néhol nem is az ő méretéhez igazodnak, no meg libeg, nem stabil, néha még jól be is lengetik, felülről, növelve a lepotyogás veszélyét. A létra túl magasan kezdődik, a gyerek alig éri el, és nincs, aki bakot tartana neki. Sőt, ha sikerülne is elkapnia a lépcsőfokot, sok kéz kapaszkoszik a lábába, húzza vissza a közeg, ami már jó régóta a gödör mélyén él.”¹

Napjainkban az oktatáson belüli egyenlőtlenség mindennapi kérdéssé vált. Sajnos már a kezdeteknél, az óvodában is fellelhető ez a probléma, amit a gyermekek visznek magukkal iskolába, később a munkába, és kihat az egész további életükre. Ezeknek a gyermekeknek, családoknak az életkörülményeiben egyértelműen megmutatkozik a hátrányos helyzet. Ezekre a hátrányos, illetve halmozottan hátrányos helyzetű emberekre jellemző a társadalmi és kulturális hátrányok, alacsony iskolai végzettség, szocializációs hiányosságok, munkanélküliség, a gyermekszegénység, azonban leginkább a jövedelmükön mutatkozik meg a hátrányos helyzet. Ezeknek a családoknak több esetben is a legfőbb bevételi forrás a gyermekek számától függően a szociális segélyek, mint például a családi pótlék, gyermekgondozási segély, gyermekvédelmi támogatás. Ezen állítások tudatában kijelenthetjük, hogy ezeknek a családoknak a gyermekei szociális hátrányba kerülnek. Éppen ezért nagyon fontos dolog, hogy a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek minél előbb elkezdjék az óvodába lépést, ahol még van lehetőségünk ezeket a hátrányokat kompenzálni, így változtathatunk a későbbi esélyeiken, életpályájukon.

¹ Ritók Nóra L.: A nyomor széle blogja 465. bejegyzés Ballagókép [2023.03.18.] <URL: <https://nyomorszale.hvgblog.hu/2015/03/29/465-ballagokep/>>

1.1. Téma választásom indoklása

Szakedolgozatom az „Esélyteremtés, hátránykompenzáció az óvodában” címet kapta. Az „esélyteremtés, hátránykompenzáció” elég tág fogalom, dolgozatomban azt fogom kifejteni, hogy mi ez és miért van nagy szükség rá.

2021. szeptemberében kezdtem el dolgozni a Nagyharsányi Óvoda Szavai Tagóvodájában, mint pedagógiai asszisztens. Óvodánkban a gyerekek nagy része hátrányos, illetve halmozottan hátrányos helyzetű. Nincs semmiféle szokásrendszerük, az alapvető normákat nem ismerik a gyerekek, nagyon nagy nyelvi hátránnyal érkeznek az óvodába, ingerszegény környezetből. Ezek a gyerekek általában elvannak hanyagolva, kicsi, zsúfolt lakásban élnek, ahol állandó zaj veszi őket körül ezek a tényezők pedig nagyban kihatnak a szociális fejlődésükre. Véleményem szerint a családból, mint elsődleges szocializációs háttérből, az óvodába való belépéskor, ami másodlagos szocializációs háttérként funkcionál, ezek a hátrányok csökkenthetők, de ehhez elengedhetetlen a szülőkkel való együttműködés. Tisztában vagyok azzal, hogy a hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek iskolai sikerességének záloga a megfelelő minőségű és időtartamú óvodába járás. Éppen ezért, ebben a témában szerettem volna a kutatói munkámat végezni, mert számomra, mint leendő pedagógus, nagyon fontos cél, hogy támogassam ezekben a gyerekeknek a jobb élet felé vezető útjukat.

Dolgozatomban először bemutatom a hátrányos helyzet definícióját, emellett azt is, hogy mit jelent az esélyegyenlőség fogalma. Mivel az óvodai esélyteremtésre fókuszálok a kutatói munkám alatt, ezért fontos a témával kapcsolatos jelenleg érvényes jogszabályi intézkedéseknek is utánajárni és megnézni, hogy ezek miként valósulnak meg az Óvodai nevelés országos alapprogramjában, illetve a helyi Pedagógiai programban. Erre épülnek a különböző esélyteremtés projektek, a leginkább érintett pedig az „Esélyteremtő óvoda” projekt, ami korábban IPR néven volt ismert.

Szemléltetem magát a települést, ahol elhelyezkedik az óvoda, hiszen az óvodában lévő gyermekek nagyrésze ezen a településen él, illetve az intézményt és annak működését.

Az alapvető fogalmak és az óvoda, település ismertetése után kitérek arra, hogy a mi óvodánkban hogyan jelent meg és a mai napig hogyan működik az esélyteremtés, hogy a hátrányos, és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek esélyt kapjanak a fejlődésre.

Kutatásomnak az a célja, hogy bebizonyítsam, hogy az esélyteremtő program miért is fontos az óvodai életben, de főleg azoknak a gyerekeknek az életében, akik valamilyen hátránnyal indulnak.

1.2. Kutatói kérdéseim

1. Mit tehet az óvoda a hátrányos, illetve a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek szüleivel való pozitív kapcsolattartás érdekében?
2. Mit tehet az óvoda a hátrányos, illetve halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek zökkenő mentes óvodai beilleszkedésének érdekében?
3. Mit nyújtanak az esélyegyenlőséget elősegítő programok a hátrányos, illetve halmozottan hátrányos helyzetű óvodás gyermekek felzárkóztatásában?

Szakedolgozatom elkészítése során egyféle kutatási módszert alkalmaztam, az interjúztatást, ami két csoportot érint, az óvodavezetőt és a szülőket. Ennek megfelelően kétféle interjú vázlatot készítettem, azonban mindkét interjú ugyanazokra a kérdésekre fókuszál, csak az egyik a szülők, a másik pedig az óvodavezető szemszögéből. Azért ezt a kutatási módszert választottam, mert az óvodában nagyon sok a hátrányos, illetve halmozottan hátrányos helyzetű gyermek, mivel maga a település is nagyon hátrányos helyzetű, így az interjúztatás során a megkérdezett szülőknek csak szóban kellett válaszolniuk a kérdéseimre, amiket igyekeztem úgy megfogalmazni, hogy azok egyszerűek és érthetőek legyenek, azonban, ha nem voltak egyértelműek valakinek, tudtam segíteni a megértésükben.

2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

Az esélyegyenlőség, egyenlő bánásmód, esélyteremtés témával rengeteg tanulmány, kutatás, könyv stb. foglalkozik. Mivel ez egy olyan téma, amelyet nagyon sok irányban lehet kutatni, és számtalan más témát foglal magába, így nehéz megragadni egy dolgot belőle. Mégis ennek a témának a lényege, hogy esélyt kapjanak a hátrányban lévő gyermekek a felzárkózásra. Paul Tough 1967-ben kiadott könyve nagyon átfogóan és értelmezhetően ír a témáról.

Egy nagyon jó kérdést fogalmaz meg, mégpedig azt, hogy egy hátrányos helyzetű gyermek életében mi az az akadályozó tényező, ami leginkább visszatartja őt a képességeinek kibontakoztatásában és a szükséges készségek kialakulásában. Egyrészt arra a következtetésre jut, hogy a szegényebb gyermekek rosszabb egészségügyi körülmények között növekednek, kevésbé tápláló ételeket fogyasztanak, másrészt pedig, hogy ebben a korban, mikor rengeteget kéne foglalkozni a gyermek fejlesztésével, a kevésbé jómódú gyermekek szülei nem foglalkoznak, vagy nem tudnak annyit foglalkozni velük, míg a jómódúbb családok megveszik a sok fejlesztő játékot, könyvet a gyermekeiknek. Paul Tough átfogóan arról is ír, hogy a fentiekől eltérő más okokat is vizsgáltak a gyerekek nehézségeivel kapcsolatban. Ezek az eredmények teljesen más megvilágításba helyezik a hátrányos helyzettel kapcsolatos elképzeléseinket, ugyanis arra az eredményre jutottak, hogy a környezet a stressz mechanizmusán keresztül befolyásolja a gyermek fejlődését. Ez a megemelkedett stressz szint súlyos hatásokat ér el a gyermek testi- és lelki fejlődésében egyaránt. Ez a stresszhálózat összeköti az agyat, az immunrendszert, és az endokrin rendszert (ez utóbbi felelős a stresszhormonokért), ez az összetett rendszer pedig főleg kora gyermekkorban érzékeny a környezeti hatásokra. Jeleket keres, ami előrevetíti, hogy milyen jövőre is számíthat, és ha ezek a jelek rosszak, a rendszer felkészül a nehézségekre, ami pedig járhat megemelkedett vérnyomással, adrenalintermeléssel és az éberséget is fokozza. Veszélyes környezetben ezt előnyükre tudják fordítani, azonban a későbbiekben ez testi, egészségügyi problémákhoz vezethet. Szívproblémákat okozhat, asztma kialakulhat, és az immunrendszer is károsodhat. Kora gyermekkorban ez a magas stressz szint gátolja a gyermekek prefrontális kéregállományának fejlődését, ami a legbonyolultabb intellektuális funkciókért felelős, emellett az érzelmi és a kognitív önszabályozási képességekért is. Ez azt jelenti, hogy a gyermek túl érzékeny lesz, kisebb sikertelenséget is hatalmas kudarcként él meg, folyamatosan keresi a fenyegetéseket, ami miatt visszabeszél, hangoskodik, rossz viselkedési mintákat hoz létre.²

² Tough Paul: Adjunk esélyt a gyerekeknek. Budapest: HVG Kiadó Zrt, 2018.

Az óvodai munkám során én is tapasztaltam ezeket a jeleket, a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekeknél. Egy viszonylag jó képességű gyermek teljesen lefagy abban a pillanatban, ha stressz éri, például, ha rá kell szólni valamiért. Azonnal elkezd rágni az ujjait, és képtelen választ adni a kérdésekre, de ugyanez igaz akkor is, ha játék közben ő van megszólitva, és nem magától kezd el beszélni. Ennél a kisgyereknél súlyos visszaesést fedeztünk fel a fejlődése terén, mert minden héten úgy érkezik vissza az óvodába, mintha törölték volna minden eddigi tudását. Majdnem egy évbe telt neki megtanulni a színeket, mert otthon a szülőknek sem lehetőségük nincs vele foglalkozni, sem kedvük. Sajnos egyre többször vesszük észre rajta azt is, hogy mikor valami apróság nem sikerül neki, például nem tudja kifordítani a pólóját, elkezd keservesen sírni ez miatt. Sokszor panaszkodik, hogy veszekednek otthon a szülei, kiabálnak egymással, dobálóznak. Hatalmas stressz éri az otthonában szinte nap mint nap, és ami nagyon érdekes, hogy ennek a gyermeknek vannak testvérei, az egyik idén jött óvodába, és nála pontosan azt látjuk, amit a fentiekben írtam. Agresszív lesz minden egyes apró mozdulatra, verekszik, kiabál, és volt már rá példa, hogy egy másik kisgyerekeknek a torkát kezdte szorongatni. Ez nem csak akkor fordul elő, mikor ő érzi fenyegetve magát, hanem akkor is mikor a nagyobb testvérét látja, hogy valaki például kicsit meglöki. Ezek mellett pedig nagyon érzékenyen reagál mindenre, ahogy a testvére is, hatalmas kudarcként él meg minden apró sikertelenséget. Testvéréhez hasonlóan ő is azonnal sírva fakad, és nehezen lehet megvigasztalni. Ami pedig mindkét gyereknél ugyanúgy előfordul, hogy nehezen fogadják el a felnőtt segítséget, a szeretetet, számtalanszor ellenállnak a közeledési kísérleteknek. Amit ebben a korábban említett kutatásban olvastam, teljesen rátudom vetíteni erre a két halmozottan hátrányos helyzetű kisgyerekre.

Ezekén kívül Paul Tough könyvében arról is ír, hogy egy orosz és egy amerikai tudósokból összeállított csapat egy két év körüli gyermekekkel foglalkozó árvaházban egy új gondozási modellre képezte ki a személyzetet. Ez az új modell az volt, hogy a dolgozók, a mindennapi tevékenységeik során a gyerekekkel alakítsanak ki szeretetteljes és érzékeny kapcsolatot. Beszéljenek hozzájuk, mosolyogjanak rájuk. Ez a kis változás viszont az árvák életében is azonnal hatalmas változást hozott. Kilenc hónappal később ismét felmérték a gyermekek szociális-érzelmi fejlődését, kognitív képességeiket és a motoros képességeiket, és az eredmény magáért beszélt. Sokkal jobb eredmények születtek. Ami viszont nagyon érdekes, hogy a gyerekek fizikai fejlődése is felgyorsult, azonban sem az orvosi ellátásukban, sem az étrendjükben nem történt változás. Semmi nem változott, csupán a gyermekek környezete. Itt fontos kiemelni, hogy

nem a fizikai környezet változott, a gyerekek nem kaptak új ágyakat, inergazdagabb játékokat, vagy táplálóbb ételt, csakis a körülöttük lévő felnőttek viselkedése változott meg.³

Ez a kutatás bebizonyította azt, hogy a hátrányos helyzetű gyermekek életén változtatni tudunk ezzel az erőteljes környezeti tényezőnek a változtatásával, mégpedig a gyermekekkel napi kapcsolatban lévő felnőttek magatartásának, attitűdjének átalakításával. Sajnos ehhez nem elég, ha az óvodapedagógusok kialakítanak az óvodában egy szeretetteljes légkört, a legfontosabb az lenne, hogy a gyermekek szülei is alakítsanak a saját hozzáállásukon, és ezt a légkört az otthonukban is megteremtsék.

Ebben a korban nagyon fontos lenne a hátrányos helyzetű gyerekek eredményességeit javítani, mert ebben az életszakaszban a legérzékenyebbek a környezetükből érkező hatásokra, és ekkor alakul ki a gyerekeknek az idegi infrastruktúra, ami a későbbi képességeiket alapozza meg. Ezt alátámasztja a következő mondat is: *„Meggyőző adatok bizonyítják, hogy a korai életszakasz – a hatodik, de különösen a harmadik születésnap előtti évek- mind a lehetőségek, mind pedig az esetleges veszélyek szempontjából kiemelten fontos időszakot jelentenek a fejlődésben.”*⁴

Ez is bizonyítja, hogy ebben az életszakaszban még van esély a változtatásra.

Kálmán Zsófia és Könczei György szerint a valódi esélyegyenlőség egy ember életében az, ha az adott személy belesimul a társadalomba, tanul, felnő, dolgozik, éli az életét, mint mindenki más. Ehhez viszont a legfontosabb tényező, az integrált oktatás. Az egyenrangú bizonyítvány megszerzése ennek az oktatásnak a keretei között érthető el leginkább, ami szükséges ahhoz, hogy később értelmes és tartalmas munkát tudjon végezni, ez pedig a záloga annak, hogy egy tudjon lenni a sokból. Ehhez viszont két feltételre van szükség. Az ember akarjon dolgozni, és a társadalom hagyja őt dolgozni. Az első feltételnél az a fontos, hogy a gyerek megkapja a nevelés során azt az üzenetet, hogy számít rá a társadalom, igyekeznie kell, mert ő is fontos szerepet képez. A második feltételhez az kell, hogy a társadalom képes legyen elfogadni azt, amivel ez az ember hozzá tud járulni a társadalomhoz. Hozzá kell segíteni ezeket az embereket ahhoz, hogy dolgozhassanak.⁵

A két feltétel nem mindig teljesül, hol az egyik, hol pedig a másik marad el, azonban sokszor egyik sincs jelen. A hátrányos helyzetű gyerekekben már kiskorukban nagyon fontos lenne tudatosítani azt, hogy van értelme annak, ha tanul, ha igyekszik valamit elérni, ha valamit jól

³ Tough Paul: Adjunk esélyt a gyerekeknek. Budapest: HVG Kiadó Zrt, 2018.

⁴ Tough Paul: Adjunk esélyt a gyerekeknek. Budapest: HVG Kiadó Zrt, 2018. p.49.

⁵ Kálmán Zsófia-Könczei György: A taigetosztól az esélyegyenlőségig. Budapest: Osiris kiadó, 2002.

csinál, megkellene erősíteni őket abban, hogy igen, ezt jól csináltad, ügyes voltál. Így ez a gyermek legközelebb is arra fog törekedni, hogy jól csinálja, mert látja azt, hogy pozitív eredménye van annak, ha igyekszik jól csinálni. Nagyon fontos lenne ezt náluk már óvodás korban elérni, így az iskolában már ilyen felfogással állnának a kihívások elé. Azonban ez nagyon sokszor sajnos nem teljesül. Nem elég, ha az óvodapedagógusok próbálják ezt elérni, a szülőknek, a családnak, még nagyobb szerepe van ebben. Hiszen hiába kap pozitív visszajelzést a gyermek az óvodában, ha otthon a szülei nem foglalkoznak vele, hogy mit hogyan csinál, rosszabb esetben negatív visszajelzés éri, ha valamivel próbálkozik. Utána már nem fog merni újra próbálkozni, mert negatív emlékei lesznek ezzel kapcsolatban. Ebben az életszakaszban nagyon fontos feladata a pedagógusoknak és a szülőknek egyaránt, hogy bátorítsák a gyerekeket, hogy merjen próbálni. A társadalmi elvárásoknak nem könnyű megfelelni, a magasabb réteghez tartozók leginkább lenéznek azokat, akik mások, mint amilyenek ők, a munkához való hozzáállásuk is ezt tükrözi, mivel, ha egy szegényesebb rétegből származó ember munkáját mérlegelik, legtöbbször úgy gondolják, biztos nem ér semmit a munkája, mert nézzük meg, honnan is jött. Nagy hátránnyal indulnak ezek az emberek az élet minden terén, ezért is tartom lényegesnek, hogy minél előbb, minél jobban igyekeznünk kell a hátrányokat csökkenteni. Ezt pedig már az óvodában nagy odafigyeléssel el kell kezdeni.

Varga Aranka is hasonlóképpen vélekedik erről. Minden társadalomban vannak egyenlőtlen helyzetben lévők, ennek felismerésére és ellensúlyozására jöttek létre az esélyegyenlőséget célzó intézkedések és cselekvések. Ezek a beavatkozások azonban csak akkor hoznak eredményt, ha a társadalom is minél befogadóbbá válik.⁶

Tehát nem csak az a fontos, hogy a személy be tudjon illeszkedni az adott társadalomba, hanem hogy a társadalom is befogadja.

Boldizsár Mária és társai egy nagyon fontos kérdésre próbáltak választ adni nekünk, mégpedig arra, hogy a hátrányos helyzetű gyermekek hogyan tudnak elérni szép eredményeket. Ők nem azt tárták fel, hogy miben nyilvánul meg a hátrányuk ezeknek a gyerekeknek, hanem más szövegből világították meg a témát, hogy hogyan tudnak eredményeket elérni, ezzel is egy lépéssel közelebb kerülve a társadalomba való beilleszkedéshez.⁷

Leginkább azt kutatják, hogy a hátrányos helyzetben élők milyen hátrányban vannak társaikkal szemben, viszont kevesen keresik a választ arra, hogy hogyan lehetne fordítani ezen a problémán.

⁶ Varga Aranka: Az inklúzió szemlélete és gyakorlata. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, 2015.

⁷ Boldizsár Mária és társai: A pedagógia időszerű kérdései. Budapest: Tankönyvkiadó, 1978.

Ezért is tartom nagyon fontosnak ezt a kutatást, hiszen beszélhetünk arról, ki milyen hátrányból indul, azonban lényegesebb az, hogy hogyan tudjuk segíteni azokat, akik nem egyenlő szintről indulnak társaikkal szemben.

Ez a kutatás több, mint 2 évig tartott, ahol igyekeztek feltárni a hátrányos helyzet összetevőit, és azokat a segítés módokat, amelyek csökkentik a tanulmányi és a művelődés béli hátrányokat. Ahogy a hátrányos helyzetű tanulók jövőjét kutatták, több lehetőséget láttak. Ezeknek a tanulóknak egy része értelmiségivé válhat, egy másik része azon a szinten marad, ahol volt, és végül egy csoport nem előrébb jut, inkább lesüllyed a foglalkozás nélküliek, rosszabb esetben a bűnözők világába. Ezek az esélyek pedig már legtöbbször eldőlnek az általános iskolában. Éppen ezért a pedagógusok egyéni kezdeményezései, lelkesedése, tapasztalataik átadása kifejezetten fontos.⁸

Ahhoz, hogy jobban betekintést nyerjünk ezeknek a gyermekeknek az életébe, fontos tudnunk, hogy mi is az a hátrányos helyzet. A következő fejezetben ezeket a fogalmakat tisztázom.

2.1. Hátrányos helyzet és az esélyegyenlőség fogalma

A hátrányos helyzet mondhatni gyűjtőfogalom, nagyon sok féleképpen meg lehet fogalmazni, hogy kik azok a hátrányos helyzetű emberek, emellett rengeteg szempont alapján is megkülönböztethetünk hátrányokat. A hátrányos, illetve halmozottan hátrányos helyzet megállapításáról szóló törvény 67/A §-a szerint akkor hátrányos helyzetű egy gyermek, ha részesül rendszeres gyermekvédelmi támogatásban, emellett pedig az alábbiak közül legalább az egyik érvényesül:

- a szülőknek alacsony az iskolai végzettségük
- szegregátumban, nem megfelelő lakáskörülmények között él
- a gyermekvédelmi kedvezmény igénylése előtt 16 hónapon belül legalább 12 hónapig álláskereső volt a szülő

Halmozottan hátrányos helyzetű akkor egy gyermek, ha a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény mellett a felsoroltak közül két feltétel is teljesül.⁹

⁸ Boldizsár Mária és társai: A pedagógia időszerű kérdései. Budapest: Tankönyvkiadó, 1978.

⁹ 1997. évi XXXI. törvény 67/A § (1) [2018.03.18.] >URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700031.TV>

Ezzel a témával kapcsolatos kutatásokban is hasonlóképpen definiálják ezt a fogalmat, azonban észrevehetőek eltérések is, mivel van olyan személy, aki ezeket a tényezőket csak melléktényezőként említi, és mást emel ki fő oknak.

Kerékgyártó László úgy definiálja ezt a fogalmat, hogy az egyén az ismeretszerzésben válik akadályozottá, ami legtöbbször komplex okozati összefüggések hatása következtében valósul meg.¹⁰

Boldizsár Mária és társai szerint ebbe a kategóriába olyan gyermekek tartoznak, akik tehetségesek, azonban nem tudnak érvényesülni. Szerintük a legtöbb hátrányos helyzetű gyermek a fizikai dolgozók gyermeke. Hátrányban vannak a falusiak a városiakkal szemben, a külvárosban élők a belvárosban élőkkel szemben. De adódhatnak hátrányok az otthoni viszonyokból adódóan is, például, ha a szülők túlságosan elfoglaltak, vagy ha a gyereket nagyon leterhelik az otthoni házimunkával, a lakáskörülmények is, illetve a szülők alacsony iskolázottsága is. Hátrány jelentenek azok az otthoni körülmények is, amelyek miatt nincs a gyerekeknek egy nyugodt környezet, ami szükséges a tanuláshoz és ha közömbösség veszi körül.¹¹

A törvényi meghatározást itt már lehet érezni, hiszen kicsit másképp, de lényegében hasonlóan definiálják a fogalmat Boldizsár Mária és társai. A különbség abban lelhető fel, hogy itt kiemelik az otthoni körülményeket is hátráltató tényezőnek, nem csak a lakáskörülményeket. Ha a gyermeket nem hagyják tanulni, illetve pihenni, mert olyan szinten rá hárítják az elvégzendő feladatokat, hogy nem jut másra ideje a gyerekeknek.

Egy másik szerző megint kicsit más szemszögből definiálja a hátrányos helyzetet, Vojnitsné Kereszty Zsuzsa szerint a hátrányos helyzetű gyerekeknek azok tekinthetők, akik nehezebb feltételek között nevelkednek, mint az átlag. Ide sorolható az, ha nem jut a gyerekeknek érzelmi stabilitás, akivel nem úgy bánnak, amilyen az ő egyénisége, vagy az a gyerek, aki nem tanulhatja azt, amit szeretne. Ezt sok tényező befolyásolhatja, mint például a gyermek egészségügyi állapota, testi épsége, a családja életkörülményei és életmódja, kultúrája. Mégis a legmeghatározóbb a jövedelmi viszonyok, illetve a szülők iskolázottsága.¹²

Vojnitsné Kereszty Zsuzsa meghatározásában inkább az érzelmi stabilitás hiánya a fő ok, azonban a jövedelmi viszonyok és a szülők alacsony iskolázottsága is felmerül alapvető problémaként. Megkülönböztet a hátrányos helyzetben belül többféle típusokat is.

¹⁰ Kerékgyártó László: *Realitások és lehetőségek*. Budapest: NSZI, 2001.

¹¹ Boldizsár Mária és társai: *A pedagógia időszerű kérdései*. Budapest: Tankönyvkiadó, 1978.

¹² Vojnitsné Kereszty Zsuzsa-Zilahiné Gál Katalin: *Az óvoda-iskola átmenet problémái különös tekintettel a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekekre*. Budapest: Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság, 2008.

Az egyik ilyen típus, a megzavart fejlődésmenet, ami azt jelenti, hogy a gyermeknek nem adottságainak megfelelően alakul a személyiségfejlődése. Akik folyamatosan kudarcot élnek át és nem érzik, hogy amit tesznek, az hasznos. A másik típus, az, amikor a gyerekek alkalmazkodási nehézségekkel küzdenek, itt két csoportot különböztetünk meg, aktív/agresszív és passzív/gátlásos ellenállást tanúsítanak a nevelő hatásokkal szemben. A harmadik típus az, amikor konfliktusból adódnak zavarok, mikor a szülők és az óvodapedagógusok nem tudnak szót érteni, hiányzik az egyenrangúság és a figyelem, empátia egymás iránt. A negyedik típus pedig a veszélyeztetettség, ez a legsúlyosabb helyzet. A környezet tényezői a gyerek egészségét, társas kapcsolatait vagy az erkölcsi fejlődését rongálják, ezzel hátráltatva a gyermek személyiség fejlődését. A leggyakrabban kiváltó tényező az az elégtelen vagy túlzott anyagi gondoskodás, az apa- vagy az anyamodell elvesztése, hirtelen kiábrándulás az addig szeretett személyből. Ide sorolható például az is, ha a szülők elválnak, az egyik szülő elvesztése, ezek mind súlyos érzelmi traumát okoznak.¹³

Ha figyelembe vesszük a törvényt a hátrányos helyzetről, és azokat a definíciókat, melyeket ezek a különböző szerzők állapítottak meg, nagy eltérést nem tapasztalunk a fogalom magyarázatában. Kicsit másképp közelítik meg, más szemszögből vizsgálják, azonban mindenki kiemeli oknak a szülők iskolázottságát, az otthoni körülményeket, gondolok itt a megfelelő lakhatási viszonyokra, illetve a megfelelő otthoni környezeti légkörre.

Egyik szerző megemlíti oknak azt is, hogy a szülőnek nincs elég ideje foglalkozni a gyerekeivel. Erről az okról azonban szerintem egy kicsit többet is lehetne beszélni, tapasztalataimból kiindulva nem csak az áll a háttérben, hogy a szülőknek nincs ideje, hogy foglalkozzanak a gyerekeivel, hanem az, hogy nincs kedvük, és nem érdeklik őket. Számos olyan gyermek jár az óvodába, akiknek a képességeik nagyon jók, fejlesztéssel és megfelelő odafigyeléssel nagyon sokra vihetnék, azonban a szülők olyannyira nem foglalkoznak otthon velük, hogy nincs módjuk fejleszteni a megszerzett tudást, és az érdektelenség, miatt, amit a szülőktől kapnak, nem is érzik fontosnak ezt fejleszteni. Így ezek (az egyébként tehetséges) gyermekek nem fognak megfelelően fejlődni, és később elmaradnak társaikkal szemben. Ezért nagyon fontos feladat hárul az óvodapedagógusokra, hogy a gyermeket minél jobban fejlesszék, hogy ő is esélyt kapjon a zökkenőmentes óvoda-iskola átmenethez, és az egyenlő bánásmódhoz.

¹³ Vojnitsné Kereszty Zsuzsa- Zilahiné Gál Katalin: Az óvoda-iskola átmenet problémái különös tekintettel a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekekre. Budapest: Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság, 2008.

1.1.2. Az esélyegyenlőség fogalma

E fogalmon belül külön válik két fontos másik fogalom, az esélyegyenlőség és az egyenlő esélyek. A két kifejezés ugyanis nem ugyanaz.

Forray R. Katalin és Varga Aranka tanulmánya ezt nagyon érthető formában, példával bemutatva le is írja.

Eszerint a tanulmány szerint először különbséget kell tennünk az esélyegyenlőség és az egyenlő esélyek között. Az esélyegyenlőség elsősorban az egyenlő hozzáférés azonos módon való biztosítását (más szóval az egyenlő bánásmódot) jelenti. Az egyenlő esélyek biztosítása ezen is túlmutat. Azt mondja ki, hogy a valódi esélyegyenlőség létrejöttéhez szükséges olyan feltételek megteremtése, melyek nemcsak látszatra, hanem eszközökkel támogatottan teremtik meg a hozzáférést. Vagyis tenni kell azért, hogy mindenkinek valóban lehetősége legyen a felkínált javakból részesülni. Például egy mozgásában korlátozott kisgyerek kerekesszékekével akkor tud az adott oktatási intézménybe belépni, ha a lépcső mellett rámpa vagy lift is van, ha elég széles az osztályterem ajtaja, vagy ha a pad mögé székével kényelmesen oda tud férni, tehát fizikai hozzáférés van biztosítva számára.¹⁴

Lényegében ugyanezt taglalja Kálmán Zsófia és Könczei György könyve is. Ők jogi értelemben is megfogalmazták az esélyegyenlőséget.

„Az emberi jogok és az állampolgári jogegyenlőség megvalósulásának egyik legalapvetőbb feltétele, hogy a jogérvényesülés sem az egyes egyének, sem pedig a különböző társadalmi csoportok esetében ne ütközzék akadályba. Ami más társadalmi csoportok esetében talán természetesen valósul meg, az bizonyos- a jogaik érvényesülésében korlátozott- csoportok esetében, éppen a hátrányos helyzetük miatt, nem automatikusan válik valóra.”¹⁵

Tehát minden társadalmi csoportnak ugyanolyan emberi jogai vannak, és a társadalomnak biztosítania kell a szükséges eszközöket ahhoz, hogy jogaik érvényesülhessenek. Ahogy az előző tanulmányból is kiderült, itt is azt fogalmazzák meg a szerzők, hogy ez nem azt jelenti, hogy a társadalom minden tagja egyenlő lesz, hanem azt, hogy a jogok megvalósulásának sem jogi, sem természeti akadálya nincs.

Az esélyegyenlőséghez három tényező egyidejű jelenléte szükséges. A jogegyenlőség, a hátrányos megkülönböztetés tilalma, és a hátrányos leküzdését célzó pozitív diszkrimináció.¹⁶

¹⁴ Forray R. Katalin, Dr. Varga Aranka: Inklúzió a felsőoktatásban. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, 2011.

¹⁵ Kálmán Zsófia-Könczei György: A taigetosztól az esélyegyenlőségig. Budapest: Osiris kiadó, 2002.

¹⁶ Kálmán Zsófia-Könczei György: A taigetosztól az esélyegyenlőségig. Budapest: Osiris kiadó, 2002.

Egy ehhez a témához készített tanulmány is ezt fogalmazza meg, azonban egy valami eltér. Mindenki számára biztosítani kell az oktatás alapvető szintjét, de az esélyegyenlőség elve kimondja, hogy a hátrányban szenvedő embereknek jobb feltételeket kell biztosítani, mint azoknak a társaiknak, akik nem szenvednek hátrányt, ezzel elősegítve felzárkózásukat, tehetségük kibontakoztatását, mindezt úgy, hogy senkit nem hátráltatnak fejlődésük során.¹⁷

Ebben a tanulmányban is a hátrányban szenvedők felzárkóztatása a lényeg, azonban itt nem azt mondják, hogy egyenlő feltételeket kell biztosítani a hátrányos helyzetben lévő embereknek, hanem jobb feltételeket, mint azoknak a társaiknak, akik nem szenvednek hátrányban. Ez nem sokkal tér el a többitől, sőt, ha úgy értelmezzük, ahogy a másik két szerző megfogalmazta az esélyegyenlőséget, tehát, hogy plusz eszközöket kell biztosítani a hátrányba lévőknek, hogy egyenlő esélyekkel induljanak, ezt tekinthetjük jobb feltételeknek, hiszen azoknak, akik nem hátrányból indulnak, nem biztosítanak plusz eszközöket.

A három megfogalmazás lényegi elemei ugyanarra mutatnak rá. Tenni kell azért, hogy a korlátozott társadalmi csoportok jogai is érvényesülni tudjanak, és biztosítani kell az ehhez szükséges eszközöket is.

Ezek alapján tehát a közoktatásban is az esélyegyenlőség biztosítja az egyenlő bánásmódot az intézményen belül, ezek mellett az esélyteremtés és a hátrányos helyzetű gyermekek hátrányainak kompenzálása is megtörténik. Az egyenlő esélyek biztosítása segíti a gyermekeket az őket ért hátrányok csökkentésével, fizikai hozzáférés biztosításával, hogy a gyermekek egyenlő eséllyel érvényesüljenek.

2.2. Törvényi háttér bemutatása

2.1.2. Egyenlő bánásmód és az esélyegyenlőség előmozdítása

A 2003. évi XXV. törvény az egyenlő bánásmódról kimondja, hogy „Az Országgyűlés elismerve minden ember jogát ahhoz, hogy egyenlő méltóságú személyként élhessen, azon szándékától vezérelve, hogy hatékony jogvédelmet biztosítson a hátrányos megkülönböztetést el-

¹⁷ „Egyenlő esélyek, lehetőségek és megoldások” Válogatott tanulmányok az Esélyért Társadalmi Műhely munkáiból. Miskolc: Miskolci Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, 2017.

szenvedők számára, kinyilvánítva azt, hogy az esélyegyenlőség és a társadalmi felzárkózás előmozdítása elsősorban állami kötelezettség, tekintettel az Alaptörvény II. és XV. cikkére, valamint a Köztársaság nemzetközi kötelezettségeire és az európai közösségi jog vívmányaira a következő törvényt alkotja:

1. § Az egyenlő bánásmód követelménye alapján Magyarország területén tartózkodó természetes személyekkel, ezek csoportjaival, valamint a jogi személyekkel és a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetekkel szemben e törvény rendelkezései szerint azonos tisztelettel és körültekintéssel, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell eljárni.

2. § Az egyenlő bánásmód követelményére vonatkozó, külön jogszabályokban meghatározott rendelkezéseket e törvény rendelkezéseivel összhangban kell alkalmazni. „¹⁸

Az egyenlő bánásmód és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló törvény azért jött létre, hogy minden ember egyenlő személyként élhessen, jogvédelmet kapjanak a hátrányban szenvedők. Eszerint a törvény szerint az oktatási intézményeknek felkell mérniük a gyerekek helyzetét, és olyan intézkedéseket kell tenniük, melyek által egyenlő bánásmódban részesülnek a gyerekek.

Thun Éva kutatásában olvashatjuk, hogy az egyenlő bánásmód elvének érvényesülnie kell a pedagógiai munkaszervezésben. Tehát egyenlő bánásmódot kell biztosítani a tanulásszervezésben, a pedagógiai eszköztár megválasztásában, és olyan tevékenységformákat kell előtérbe helyezni, melyek a gyerekek fejlődéséhez és fejlesztéséhez esélyteremtő pedagógiai légkört alakítanak ki. Kutatásában arra az eredményre jutott, hogy a kutatásban részt vett intézmények többségének van esélyegyenlőségi terve, így ők e tekintetben a törvényben leírtaknak megfelelően működnek. Azonban ezzel szemben az intézmények többségénél például az épület nincs akadály mentesítve, tehát némi ellentmondásba ütközünk a dokumentációk és azok valóságos érvényesítése között. ¹⁹

A kutatásból kiderült, hogy van olyan intézmény, ahol egyáltalán nem a törvénynek megfelelően járnak el, többségüknél a dokumentumok megfelelőek, viszont sok intézmény a dokumentációtól eltérően nem valósítja meg a leírtakat. Azonban, ha az intézményfenntartó igénybe vette az állami hozzájárulásokat, akkor köteles biztosítani a törvényben foglaltakat.

¹⁸ 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról 1-2 §. [2023. 04.11] > URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0300125.TV>

¹⁹ Thun Éva: Mennyire jártasak a pedagógusok az esélyegyenlőség pedagógiájában?. In: Iskolakultúra, 2011(12) [online] [2023.04.08] > URL: http://real.mtak.hu/56708/1/EPA00011_iskolakultura_2011_12_060-071.pdf p.

Ezen követelmények érvényesülése viszont tovább mutat annál, mintsem, hogy az érintettek tartózkodjanak a követelmények megsértésétől. A jogsértéstől való tartózkodás mellett arra kell törekedni, hogy megvalósuljon az esélyegyenlőség előmozdítása is. Az egyenlő bánásmód követelménye, és az esélyegyenlőség előmozdítása akkor valósulhat meg, ha a közoktatásban résztvevők alapvető feladatai közé tartozik, hogy a hátrányos helyzetű gyermek hozzájusson minden szükséges szolgáltatáshoz, eszközhöz, ami ahhoz kell, hogy szabadon kibontakozhasson.²⁰

Ennek értelmében az oktatási intézmények által foglalkoztatott pedagógusoknak legfőbb feladata az, hogy minden tőlük telhetőt megtegyenek annak érdekében, hogy az esélyegyenlőség előmozdítása megtörténjen.

Az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló törvényre épül a nemzeti köznevelésről szóló 2011.évi CXC. törvény.

2.2.2. Esélyegyenlőség a közoktatásban

„1. § (1) A törvény célja olyan köznevelési rendszer megalkotása, amely elősegíti a gyermekek, fiatalok harmonikus lelki, testi és értelmi fejlődését, készségeik, képességeik, ismereteik, jártasságaik, érzelmi és akarati tulajdonságaik, műveltségük életkori sajátosságaiknak megfelelő, tudatos fejlesztése révén, és ezáltal erkölcsös, önálló életvitelre és céljaik elérésére, a magánérdeket a köz érdekeivel összeegyeztetni képes embereket, felelős állampolgárokat nevel. Kiemelt célja a nevelés-oktatás eszközeivel a társadalmi leszakadás megakadályozása és a tehetséggondozás.”²¹

Ennek a törvénynek a lényege nagyban ugyanaz, mint az előzőé, annyi eltéréssel, hogy ez a köznevelésre fókuszál, és arra, hogy a nevelés-oktatás terén ez miként valósuljon meg. Célja az, hogy az oktatásban felzárkóztassa a hátrányból induló gyerekeket, hogy készségeik és képességeik sikeresen fejlődjenek a nem hátrányos helyzetből induló társaikhoz hasonlóan, ezáltal erkölcsös és felelős állampolgárok lehetnek belőlük.

Szerepi Sándor szerint „A napközbeni ellátás intézményei (bölcsőde, biztos kezdet ház, óvoda) mind - bár különböző igazgatási rendszer alá tartozva – ugyanazt a kiegészítő funkciót

²⁰ Dr.Szüdi János- A gyermekek mindenek felett álló érdeke. Budapest: Okkert rt, 2004.

²¹ 2011. évi CXC. törvény 1.§ (1) [2023.04.11] > URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100190.TV>

látják el a gondozási-nevelési feladatokon túl: az esélyteremtés, hátránykompenzáció színterei is egyben.”²²

Ezeknek az intézményeknek kiemelt feladatuk, az alapfeladataikon túl, hogy a nem egyenlő esélyekkel induló gyermekek hátránykompenzációja megvalósuljon. Ezért az Óvodai nevelés országos alapprogramjában is megjelenik az egyenlő bánásmód.

Ez az alapprogram meghatározza az óvodában történő pedagógiai munka alapelveit. Ezek meghatározásánál abból kell kiindulni, hogy

- a) a gyermeket szeretetteljes gondoskodás és különleges védelem illeti meg;
- b) a gyermek nevelése elsősorban a család joga és kötelessége, s ebben az óvodák kiegészítő, esetenként hátránycsökkentő szerepet töltenek be;
- c) az óvodai nevelésnek a gyermeki személyiség teljes kibontakozásának elősegítésére kell irányulnia, az emberi jogok és a gyermeket megillető jogok tiszteletben tartásával; oly módon, hogy minden gyermek egyenlő eséllyel részesülhessen színvonalas nevelésben.²³

Az alapprogram alapelveinek meghatározásánál is figyelembe veszik az egyenlő bánásmódot, és az esélyteremtést, hiszen az óvodai nevelésben is érvényesülnie kell a gyermekek jogainak, így amikor az alapelveket meghatározzák, egyértelműen fókuszálni kell az esélyteremtésre, hogy az óvodai nevelés alatt, ha szükséges, megtörténjen a hátránykompenzáció. Igaz, hogy elsősorban a család kötelessége a gyermek nevelése, azonban egyre inkább az óvodákra hárul ez a feladat is. Többször hallottam szülőktől azt a mondatot, hogy „majd ti megnevelitek”, gondolt ez alatt óvodapedagógusokra.

Nagyon fontos, hogy az óvodai nevelés gyermekközpontú, befogadó, arra törekszik, hogy a gyermek személyisége kibontakozzon, biztosítja minden gyermek számára, hogy egyformán magas színvonalú és szeretetteljes nevelésben részesüljön, s meglévő hátrányai csökkenjenek. Nem ad helyet semmiféle előítélet kibontakozásának.²⁴

Kiemelten fontosnak tartom ezt a részt, főleg az utolsó mondatot. Nem ítélik meg mások felett, azt a gyereket is ugyanolyan gyereknek tartják, aki nem megfelelő anyagi háttérrel rendelkező családból származik, mint egy jómódúbb családból érkező gyermeket. Ugyanaz az ellátás, bánásmód illeti meg a szegényebb, hátránnyal induló gyerekeket is, sőt, rájuk kiemelten figyelni

²² Szerepi Sándor: Az intézményes kisgyermeknevelés és a hátrányos helyzet kapcsolatának pedagógiai vonatkozásai. In: Gyermeknevelés tudományos folyóirat [online] [2023.04.09.] > URL: <https://ojs.elte.hu/gyermekneveles/article/view/764/660> p.42.

²³ 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról. [2023.04.08.] >URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor>

²⁴ 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról. [2023.04.08.] >URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor>

kell, hiszen sok esetben nekik ez az egyetlen lehetőség arra, hogy valaki figyeljen rájuk, foglalkozzon velük.

Az óvodai nevelés célja az, hogy elősegítse az óvodások fejlődését, a gyermeki személyiség kibontakozását, a hátrányok csökkenését, az életkori és egyéni sajátosságok figyelembevételével (ideértve a kiemelt figyelmet igénylő gyermekek ellátását is). A sajátos nevelési igényű gyermek fejlesztése speciálisan képzett szakember közreműködését igényli, ezért az óvodák kapcsolattartási rendszere nagyon fontos. Az óvoda kapcsolatot tart azokkal az intézményekkel, amelyek meghatározó szerepet töltenek be a gyermekek életében. Ide tartozik az óvodába lépés előtt a bölcsődék és egyéb szociális intézmények, az óvodai élet során a pedagógiai szakszolgálat intézményei, gyermekjóléti szolgálatok, gyermekotthonok, egészségügyi, illetve közművelődési intézmények, és az óvodai élet után az iskolák.²⁵

Azért is fontos, hogy az óvoda tartsa a kapcsolatot ezekkel az intézményekkel, mert az óvoda előtt, ha járt a gyerek bölcsődébe, az intézménnyel felveszi az óvoda a kapcsolatot, és információhoz jut a gyerekről, ami mondjuk segítség lehet a beszoktatásnál, hiszen új környezetbe kerül a gyerek, és nagy segítség lehet a könnyebb beszoktatás érdekében, ha már tudjuk például azt, hogy mik azok a dolgok, amik megnyugtadják a gyermeket, vagy amiket szeret játszani. Éppen ezért az intézmények mellett fontos, hogy a gyermekek szüleivel is tartsa az óvoda a kapcsolatot. Emellett már az óvodai élet során az egészségügyi ellátások, például a védőnői szolgáltatások, vagy a pedagógiai szakszolgálat intézményeinek segítsége is jelentős. Ha nincs az óvodán belül egy speciálisan képzett szakember, aki fejleszti és külön foglalkozik a sajátos nevelési igényű gyermekekkel, akkor a pedagógiai szakszolgálat egyik intézményéből kell jönnie valakinek.

Minden óvoda a saját pedagógiai programját az Óvodai nevelés országos alapprogramjára építi. Így van ez a mi óvodánkban is.

²⁵ 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról. [2023.04.08.] >
URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor>

3. A TELEPÜLÉS ÉS AZ ÓVODA BEMUTATÁSA

A Nagyharsányi Óvoda Szavai Tagóvodájában dolgozom, így ennek az óvodának a pedagógiai programját vettem alapul. A Szavai óvoda egy nagyon hátrányos helyzetű intézmény, hátrányos helyzetű településen. Szava egy kis település, a Siklós- Harkány- Pécs háromszögben. Pécs irányában viszonylag egyszerű a közlekedés, azonban Harkány és Siklós irányába nehezebb. A lakosság száma 330 fő körüli, de egyre inkább csökken ez a szám. Ez annak az oka, hogy a településen nagyon sok idősebb ember él, kevés a fiatal, így nem sok gyermek születik, akik emelnék a lakosság számát. Nagyon sok a munkanélküli, ennek legfőbb oka a képzetlenség, és hogy nem is szándékoznak munkába állni. A faluban nem nagyon van munkalehetőség, páran közmunkásnak álltak, azonban helyben alig van lehetőség munkát vállalni. Első sorban Pécs jelenti az elhelyezkedési lehetőséget. Alacsony az olyan családok száma, ahol mindkét szülő dolgozik. Körülbelül 120 lakóház van, de az ingatlanok állapota egyre inkább romlik, és középület is kevés van. A lakóépületek többsége összkomfortos, vagy komfortos. A családok egy része nagyjából rendezett és megfelelő higiénés körülmények között él, a fűtés egészséges módon történik, rendesen be van bútorozva a lakás. A családok másik része már szegényesebb körülmények között él. Itt van, ahol nem megfelelőek a higiénés körülmények, és gyakran egészségtelen a fűtés. 2010 óta Német- és Roma Nemzetiségi Önkormányzat is működik a településen, nagy segítséget nyújtanak az Önkormányzatnak, rengeteg helyi programmal. 2021-ben alakult „Együtt Szaváért Egyesület”, melynek elsődleges célja a falu fejlesztése. Sok ilyen fejlesztés valósult meg a közfoglalkoztatási programok segítségével, sok nyertes pályázat is került kihirdetésre, ezeknek köszönhetően a faluban kiépítésre került térfelügyelő kamera rendszer, az út nagyon rossz állapotban volt, ezt is sikerült felújítani, ezek mellett játszótér is épült és az óvodát is teljesen felújították. Az óvodán kívül nincs másik köznevelési intézmény helyben, mivel az iskola 2003-ban megszűnt. A legközelebbi iskola Szalántán, Szavától 10km-re található, ez a körzeti általános iskola, a faluból általában ide járnak a gyerekek. Van egy kulturális intézmény is a faluban, a Csorba Győző Megyei Könyvtár helyi fiókkönyvtára. Egy vegyesbolt is működött, azonban pár héttel ezelőtt bezárt, mivel a kínálat és az árak miatt a lakosok nem igazán vásároltak, inkább a faluba járó mozgóboltoktól veszik meg amire szükségük van. A könyvtár által lehetőségük van a lakosoknak az internet eléréshez, környezetében ingyenes internet hozzáférés áll a lakók rendelkezésére. A falu „büszkesége” leginkább az óvoda. Mivel rengeteg nyert pályázatot sikerült begyűjteni, így az óvoda tetőtől-talpig felújításon esett

át. 2019-ben még két csoport volt, azonban a férőhely 25 fő volt csak, így a szomszédos épületben, ami egy udvaron helyezkedik el az óvodával, alakítottak ki még egy csoportszobát a gyerekeknek. Ezután a nyert pályázatnak köszönhetően az óvoda átköltözött ebbe az épületbe, így itt már 2 csoportszobát alakítottak ki a gyerekeknek, és az egész ingatlan felújításra került. A mosdó, a szobák, a fűtőtestek, minden úgy lett kialakítva, hogy a gyermekek igényeinek eleget tegyenek. A csoportszobák tágasak, világosak, nyugodt és meleg légkört árasztanak. A berendezési tárgyak megfelelőek, esztétikusak, pályázatoknak köszönhetően nagyon sok új bútort kapott az intézmény, teljesen lecserélődtek a berendezések. A gyerekek fejlesztéséhez megfelelő mennyiségű és minőségű játékkal és fejlesztő eszközökkel rendelkezik, ezek mellett IKT eszközök is rendelkezésre állnak. Az intézmény udvara nagyon tágas, jól felszerelt, biztonságos, sokféle játékkal, és napos-árnyékos területek egyaránt találhatóak az udvarban, nagy fák és napvitorla nyújt árnyékot. Van egy térkővel burkolt terület is, ami nagy segítség az olyan napokon, amikor csapadékos az időjárás, mert így is kilehet vinni a gyerekeket levegőzni és nem lesznek csupa sárosak. A személyi feltételek nem a legjobbak, egy teljes állású óvodapedagógus, egy teljes állású pedagógiai asszisztens, egy konyhás és egy dajka van az intézményben. Az óvoda jól megközelíthető, egy helyrajzi számon van az összes önkormányzati épülettel. Jelenleg 17 gyermek van az óvodába beíratva, ebből 8 fő hátrányos helyzetű (későbbiekben HH), illetve halmozottan hátrányos helyzetű (későbbiekben HHH), és sajnos vannak olyan gyerekek is, akik 3 főnek számítanak, mert az egészségügyi állapotuk nagyon rossz, szakvélemény szerint nem integrálhatóak, azonban mivel nincs a környéken olyan speciális intézmény, ahova betudná íratni a szülő, így az óvoda vette fel a gyerekeket. A gyerekek szociális körülményeik változóak, vannak nagyon jó körülmények között élők, viszont sajnos egyre inkább nő a HH, és a HHH-s gyerekek aránya. Ront a helyzeten az is, hogy magas az olyan családok száma, ahol rendezetlenek a családi viszonyok. Nem tartósak a párkapcsolatok, sok a mozaik és az újra alakult család, ezek pedig hátrányosan befolyásolják a gyermek fejlődését. A családokban nincs meg a rendszeresség, azonban igyekeznek a családok alkalmazkodni az óvodai szabályokhoz és elvárásokhoz. Nehéz viszont a szülőket becsalogatni az óvodába, legtöbbször csak a kiemelt rendezvényeken vesznek részt, mint például a farsang, anyák napja, ballagás. Ezekon kívül nem nagyon jelennek meg óvodai rendezvényen, sem a szülői vagy fogadó órák alkalmával. Ebben az intézményben nagyban érvényesül az egyéni bánásmód, mivel a rengeteg hátrányból kifolyólag óvodánk csatlakozott egy esélyteremtési programhoz, ez a helyi sajátosságunk, így az egész program úgy készült, hogy a hátrányos helyzetű gyerekeket figyelembe veszi.

Ezek alapján a pedagógiai program kitér arra, hogy a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek rendszeresen járjanak óvodába, a hiányzások minimalizálására, illetve a kapcsolatépítés fontosságára, hiszen minél több civil szervezet, pedagógiai szakszolgálat áll segítségünkre, annál jobban tudjuk a gyerekeket fejleszteni. Ezek mellett kiemelten fontos szerepet kap az óvoda és a család kapcsolata. ²⁶

Az óvoda és a család közötti jó kapcsolat lényeges tényező a gyermek fejlődésének érdekében. A gyerekek életében ki kell alakulnia egy rendszerességnek, ami fontos, hogy az intézményben kialakított szokás-szabályrendszer és az otthoni napirend lehetőleg közelítsenek egymáshoz. Ennek érdekében tanácsokat ad az intézmény a szülőknek, hogy milyen a helyes napirend kialakítása.

Óvodánk nagy figyelmet fordít az anyanyelvi nevelésre. Tudatosan felépített fejlesztési tervekre építjük az anyanyelvi nevelést, amely beépül az értelmi fejlesztést szolgáló területekbe. Kiemelt jelentőségű a hátrányos helyzetű gyerekek szókincsbővítése, kifejezőkészség, beszédértés és beszéd-készség fejlesztése. ²⁷

Ezeknél a gyerekeknél sajnos nagyban elmaradott az anyanyelvi fejlődés, mivel az otthoniingerszegény környezet nem tudja biztosítani ezeknek fejlesztését, így e téren óriási hátrányban vannak. Az óvodában ezért erre nagyon nagy hangsúlyt kell fektetni, mert a gyerekek fejlesztéséhez szükségeszerű a megfelelő minőségű kommunikáció.

Már a beszoktatásnál is figyelembe vesszük ezeknek a gyerekeknek a sajátosságait, náluk a beszoktatás nehezebben megy, mert érzelmileg instabilabbak társaiknál, így egyéni beszoktatási tervet készítünk. Ennek elsődleges célja, hogy a gyermekben minél előbb kialakuljon a biztonságérzet és a bizalom. ²⁸

Az egyéni tervek elkészítésénél is fontos szerepet kap az óvoda kapcsolattartási rendszere, hiszen a családlátogatások alkalmával szerzett ismeretek és a védőnőtől, a gyerek fejlődéséről kapott információk alapján készül el. Tapasztalataim szerint ez lényeges dolog, mert valóban nagy eltérés érzékelhető a beszoktatásnál a hátrányos, illetve a nem hátrányos helyzetű gyermekek között.

²⁶ Kovács Zita: Nagyharsányi Óvoda Pedagógiai Program. 2020. In: Oktatási hivatal. [online] [2023.04.11.] >URL: <https://kir2info.kir.hu/pub/Index/027353>

²⁷ Kovács Zita: Nagyharsányi Óvoda Pedagógiai Program. 2020. In: Oktatási hivatal. [online] [2023.04.11.] >URL: <https://kir2info.kir.hu/pub/Index/027353>

²⁸ Kovács Zita: Nagyharsányi Óvoda Pedagógiai Program. 2020. In: Oktatási hivatal. [online] [2023.04.11.] >URL: <https://kir2info.kir.hu/pub/Index/027353>

Óvodánk az Oktatási Hivatal EFOP-3.1.3-16-2016-00001 Társadalmi felzárkózási és integrációs köznevelési intézkedések támogatása kiemelt projekt az „Esélyteremtő óvoda” című programjában vett részt, de ezen kívül több esélyteremtő program létezik.

4. ESÉLYEGYENLŐSÉGET BIZTOSÍTÓ PROGRAMOK BEMUTATÁSA

„A hazai társadalom- és oktatáspolitikában a gyermeket a születéstől az iskolarendszer végéig kísérően folyamatosan jelen vannak azok a jogszabályban rögzített lehetőségek, melyek a hátrányos szociokulturális környezetből érkező gyerekek és tanulók esélyegyenlőségét a hátránykompenzáció segítségével, az inkluzív környezet megteremtésének támogatásával szolgálják.”²⁹

Az óvodába lépést megelőzően is már létezik esélyteremtő program, aztán az óvodában, általános iskolában, középfokú oktatásban végül még a felsőoktatásban is jelen vannak.

A legfiatalabb korosztály fejlesztésével foglalkozó program a Biztos Kezdet Program. Ez a program elsősorban hátrányos helyzetű térségekben indult el, és célja az, hogy eljusson azokhoz a családokhoz a korai fejlesztés célzó szolgáltatás, ahol nem megfelelő az intézményes szolgáltatásokhoz való hozzáférés.³⁰

Óvodában többféle támogatást nyújt a rendszer, szociális támogatások által, mint például az ingyenes étkeztetés, vagy a beóvodáztatási támogatások, pénzbeli juttatások.

Ezek mellett megjelenik az IPR, azaz Óvodai Integrációs Program, vagy más néven Óvodai fejlesztő program, ami meghatározza azokat a kiemelkedő fejlesztési területeket, melyek szükségesek a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek fejlődésének érdekében. Ad egy alapállást, amely megfelelő az esélyegyenlőség elősegítéséhez. Ennek a programnak legfőbb jellemzője az együttműködés, a gyermekközpontúság és a családorientált szemléleti mód.³¹ Az iskolás évek alatt ezek az esélyteremtő intézkedések kibővülnek különböző ösztöndíjakkal, illetve az Arany János Tehetséggondozó Programmal, ami minden megyében az egyik gimnáziumban és a hozzá tartozó kollégiumban ötéves, érettségit adó képzést indított a hátrányos helyzetű fiataloknak.³²

Ezek azok az esélyteremtő programok, támogatások, melyek végig kísérik a hátrányos, illetve halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek oktatását. Az óvodában azonban jelen van még egy program, amit már említettem korábban, intézményünk pedagógiai programjában, ez az EFOP-

²⁹ Varga Aranka: Az inklúzió szemlélete és gyakorlata. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, 2015. p.121.

³⁰ Varga Aranka: Az inklúzió szemlélete és gyakorlata. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, 2015.

³¹ Fülöp Istvánné: Szocio-kulturális hátrányok enyhítése az integrációs pedagógiai rendszer alkalmazásával. Gyomaendrőd-Hajdúszoboszló: Dávid-Educator Szolgáltató és Tanácsadó Kft. Kiadó,2011.

³² Varga Aranka: Az inklúzió szemlélete és gyakorlata. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, 2015.

3.1.3-16-2016-00001 Társadalmi felzárkózási és integrációs köznevelési intézkedések támogatása kiemelt projekt az „Esélyteremtő óvoda”.

E projekt megvalósítója az Oktatási Hivatal. A korábbi óvodai fejlesztő programot váltja fel, és fő feladata, hogy segítse a pedagógiai tevékenységek hatékonyságát. Ebben a programban azok az óvodák vesznek részt, amelyeknél a hátrányos, illetve halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek aránya meghaladja a létszám 10%-át, illetve az intézmény részt vett a megelőző években az IPR programban. Legfőbb célja az, hogy segítse az intézmények hátránykompenzációs pedagógiai tevékenységét.

Ezeknek a tevékenységeknek a sikerességéhez hozzájárul:

- egyéni és csoportos fejlesztő eszközökkel,
- érték közvetítő, kulturális gyermekprogramokkal,
- gyermekek helyben történő egyéni fejlesztéséhez speciális képzettségű szakemberek biztosításával.³³

Nagyon sokat köszönhetünk ennek a programnak, rengeteg lehetőséget biztosít a gyermekek fejlesztésének érdekében, emellett olyan helyekre, programokra jutottak el a gyerekek, amire nem lett volna lehetőségük. Ezt a programot átvették civil szervezetek, egy fő szervezet neve Fogadj örökbe egy ovit, tőlük jelenleg is nagyon sok fejalánlást kapunk, adományokat, játékokat, ruhákat, amikkel a rászoruló családokat tudjuk segíteni, de mindezek mellett pénzbeli támogatást is kapunk a szervezeten keresztül civil személyektől, és a befolyt összegből a gyerekeket elvisszük különböző gyermekprogramokra, helyekre, ezáltal a gyermekek olyan dolgokat fedezhetnek fel, amikre a hátrányos helyzetük miatt egyébként nem lenne lehetőségük.

Óvodánkban rengeteg a hátrányos helyzetű gyermek, a település és a környező települések is mind hátrányos helyzetűek, így nagy szüksége van az óvodának a támogatásra.

³³EFOP-3.1.3-16-2016-00001 Társadalmi felzárkózási és integrációs köznevelési intézkedések támogatása kiemelt projekt az „Esélyteremtő óvoda”. In: Oktatási hivatal. [online] [2023.04.11.] > URL: <https://www.oktatas.hu/koznevelas/projektek/efop313>

5. KUTATÁSOK BEMUTATÁSA

Kétféle módszerrel tudjuk meghatározni a kutatásokat, az egyik a kvalitatív(minőségi), a másik pedig a kvantitatív(mennyiségi) módszer. A kvalitatív módszer egy részletesebb vizsgálat, ilyen módszerek a megfigyelés, a kísérlet és a mélyinterjú. A kvantitatív kutatási módszer abból indul ki, hogy egy nagy mennyiségű adatgyűjtéssel kaphatjuk meg a feltett kérdéseinkre a választ. Ezekkel a nagyszámú adatokkal tudja igazolni a kutató a hipotéziseit. Elengedhetetlen a statisztikai módszerek alkalmazása, mivel számszerűsítve adják meg a kutatási eredményeket. Ezzel a módszerrel csak a felszínes információkat tudhatjuk meg, a mélyebb problémák vizsgálatára használják a kvalitatív módszert. Minden kutatást a hipotézis vagy kutatási kérdések megfogalmazásával kezdünk, olyan állítást/állításokat fogalmazunk meg, amit a kutatással ellenőrizni tudunk.³⁴

Az én kutatási kérdéseim a következők voltak:

1. Mit tehet az óvoda a hátrányos, illetve a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek szüleivel való pozitív kapcsolattartás érdekében?
2. Mit tehet az óvoda a hátrányos, illetve halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek zökkenő mentes óvodai beilleszkedésének érdekében?
3. Mit nyújtanak az esélyegyenlőséget elősegítő programok a hátrányos, illetve halmozottan hátrányos helyzetű óvodás gyermekek felzárkóztatásában?

Ahhoz, hogy ezeket a hipotéziseket vagy kutatási kérdéseket értékelni tudjuk, egy kutatási módszerrel kell választanunk, amivel elemezni tudjuk a kutatásunkat.

A kutatások lehetnek primer és szekunder kutatások. A primer kutatásnál konkrét kutatási céllal, első kézből származó információgyűjtése és elemzése történik. A primer kutatás típusa lehet kvalitatív és kvantitatív. Ebbe a csoportba sorolható a kísérlet, a kérdőíves felmérés, a megfigyelés és az interjú. A szekunder kutatásnál a feldolgozni kívánt adatok más forrásból származnak, melyek legfőképp nem kutatási céllal kerültek rögzítésre. A kísérlet során a kutató a változók ok-okozati összefüggéseket tanulmányozza, hogy az elért eredmény egy adott beavat-

³⁴ Dr. Boncz Imre: Kutatásmódszertani alapismeretek. Pécs: Pécsi Tudományegyetem,2015. [online] [2023.04.19.] > URL: <https://doksi.net/hu/get.php?lid=32392>

kozásnak tulajdonítható vagy nem. A kérdőíves felmérés az egyik leggyakrabban használt primer kutatási módszer. Nagy előnye, hogy könnyen kivitelezhető, azonban hátránya, hogy esetenként hiányzik az őszinteség.³⁵

Először a kérdőíves kutatási módszert szerettem volna alkalmazni, azonban ezt módosítanom kellett, mivel a megkérdezni kívánt emberek nagyon hátrányos helyzetűek, internetes hozzáférése nem mindenkinek van, így maximum papír alapú kérdőívet tudtam volna csinálni. Ezzel nem lett volna különösebb probléma, viszont gondolnom kellett arra, hogy vannak olyan szülők, akik esetleg nem tudnak olvasni, így egy nagyon egyszerű kérdőív, aláhúzendó válaszokkal sem biztos, hogy célszerű lett volna. Így esett a választásom az interjúk elkészítésére.

5.1. Kutatási módszerem bemutatása

Az interjú lehet egyéni vagy csoportos és strukturált (irányított beszélgetés), félig strukturált (koncentrált beszélgetés), illetve strukturálatlan (szabad beszélgetés). Csoportosíthatóak az interjúk a kérdező viselkedése alapján is. Ez által lehet lágy interjú, amikor érzelmi, bizalmi kapcsolatot alakít ki a kérdező a válaszadóval, ezt inkább a strukturálatlan formában szokták alkalmazni. Lehet semleges interjú, amikor érzelmi kapcsolat nélkül, de barátságosan teszi fel a kérdéseket, illetve lehet az interjú kemény, amikor a kérdező tekintélyi helyzetben kérdez. Az interjúkon belül a kérdéseknek is vannak típusai, ilyen a nyílt és a zárt kérdéstípusok. A nyílt típusnak lehet rövid közlést igénylő kérdések, és hosszabb, kifejtősebb közlést igénylő kérdések. A zárt kérdéseken belül a válaszadások lehetősége korlátozott, mivel előre meghatározott válaszok közül lehet választani.³⁶

Ezek közül a kutatásom elemzésére én az egyéni, strukturált és semleges interjút választottam, a kérdések tekintetében pedig nyílt kérdés típusokat alkalmaztam, ezen belül pedig mindkét fajta közlést igénylő kérdéseket feltettem. Két féle interjút készítettem, az egyiket az óvoda vezetőjével, a másikat pedig pár az óvodába járó gyerekek szüleivel. A fő kérdések nagyjából ugyanarra fókuszáltak, csak más szemszögből. Ennek az volt a célja, hogy lássam, hogy vélekedik a vezető, és hogy a szülők. Ők is úgy érznek-e az adott témával kapcsolatban, mint a

³⁵ Dr. Boncz Imre: Kutatásmódszertani alapismeretek. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, 2015. [online] [2023.04.19.] > URL: <https://doksi.net/hu/get.php?lid=32392>

³⁶ Kontra József: A pedagógiai kutatások módszertana. Kaposvár: Kaposvári Egyetem, 2011. [online] [2023.04.20.] > URL: <https://mek.oszk.hu/12600/12648/12648.pdf>

vezető. Ahogy korábban említettem, a nagy létszámú hátrányos helyzet miatt esett a választásom az interjú készítésére, azonban, hogy átfogóbb eredményt kapjak, az óvodavezető mellett nem csak egy szülőt kértem fel az interjúra, hanem ötöt, így többféle választ kaphattam a kérdéseimre, ezáltal pedig sikeresebben alátudtam támasztani a kutatási kérdéseimet. A kérdéseket igyekeztem olyan formában feltenni, hogy az mindenki számára érthető legyen, de mégis eredményes válaszokat kapjak. Az interjút mindenkivel egyesével külön végeztem. Eszembe jutott, hogy csoportos interjút készítek, azonban inkább az egyénire esett a választásom, így kevésbé volt befolyásoló tényező a szülők válaszadásaiban. Ha több szülőt egyszerre kérdeztem volna meg, valószínűleg nem az egyéni saját véleményeket hallhattak volna, hanem egy „vezér” szerepet betöltő szülő válaszaihoz hasonló válaszokat kaptam volna a többi szülőtől is.

Az óvodavezetővel készített interjú és a szülőkkel készített is 16 kérdésből áll, ezeket a kérdéseket én állítottam össze, a bevezető, demográfiai kérdések után a fő kérdések ugyanarra a témára fókuszálnak, mindkét félt ugyanarról kérdeztem, csak más megvilágításban. Az eredmény végül ugyanaz lett, ugyanarra a kérdésre megkaptam a választ mindenkitől. Amikor kiválasztottam azokat a szülőket, akiket megszerettem volna kérdezni, arra figyeltem, hogy legyen köztük olyan is, aki nem hátrányos helyzetű, hogy az ő véleményét is hallhassam, illetve a többségben megkérdezett szülők hátrányos helyzetűek, náluk pedig figyeltem arra, hogy olyanok legyenek, akiknek képességeik valamelyest megfelelnek a kérdések megértéséhez. Ezek mellett minden kissé bonyolultabbnak vélt kérdésnél igyekeztem segíteni könnyebben megérteni, elmagyarázni nekik, ha szükség volt erre. Szerencsére a kérdések összeállításánál figyelembe vettem ezeket a dolgokat, így nagyjából mindenkinek teljesen érthető volt minden kérdésem. Nagyon segítőkészek voltak a szülők és a vezető egyaránt, készségesen álltak segítségemre, így pár nap alatt sikerült mindenkivel elkészítenem az interjút.

5.2. Kutatásom elemzése

2.1.5. Óvodavezetővel készített interjú

Kutatásom alatt két féle interjút készítettem, egyet az óvoda vezetőjével és négyet az óvodába járó gyermekek szüleivel. Először az óvodavezetővel készített interjút elemzem.

Első kérdésem az volt, hogy hány éve dolgozik pedagógusként. Kiderült, hogy már 24 éve óvodapedagógus, a következő kérdésből pedig megtudtam, hogy ebből már 22 éve a Szavai Óvodában van, és 2 éve ő az óvoda vezetője. Ebből kiindulva biztos voltam benne, hogy a

következő kérdéseimre reálisan fog majd tudni válaszolni, hiszen már nagyon régóta ebben az intézményben dolgozik, így sok mindent látott és tapasztalt is.

A harmadik kérdésem az óvoda fenntartására irányult, a Szavai Óvoda intézményi társulás, a Nagyharsányi Óvoda tagintézménye.

A következő kérdésem az óvodába jelenleg beíratott gyermekek száma volt, itt kiderült, hogy 17 gyermek van jelenleg beíratva az óvodába, de két gyermek egészségügyi állapota miatt 3-3 főnek számít.

Lényeges kérdésnek tartottam, hogy hány fő hátrányos helyzetű, így erre is rákérdeztem, a 17 gyermekből 8 hátrányos, vagy halmozottan hátrányos helyzetű, ez majdnem a fele a beíratott gyermekek számának, 47%-uk hátrányos helyzetben él. Korábbi évek során volt, hogy a beíratott gyermekeknek majdnem 80%-a volt hátrányos helyzetű, így ahhoz képest ez a szám egy fokkal jobb érték, azonban ez is elkeserítő, hogy majdnem a fele gyermek él nem megfelelő körülmények között.

Hatodik kérdésként fontosnak tartottam rákérdezni, az óvoda és a szülők közötti kapcsolatra, hiszen ez egy nagyon fontos dolog a gyermek óvodás éve alatt. A vezető elmondása szerint nem a legmegfelelőbb sajnos a kapcsolat, nem elég hatékony az intézmény és a családok közötti együttműködés.

Ennek oka ki is derült a következő kérdésből, mégpedig, hogy milyen gyakran érdeklődnek a szülők a gyermekeikkel kapcsolatban, akár a fogadó- vagy szülőiórák, vagy csak a mindennapok alkalmával. Válaszul azt kaptam, hogy ez évről-évre visszatérő probléma sajnos, mivel a szülők közül nagyon kevesen járnak szülői értekezletre, így az ott elhangzott információknak is hiányában vannak, emellett minden héten kedden fogadóórára van lehetősége bármelyik szülőnek, amivel szintén nem élnek. A 2022/23-as tanévben még egy szülő sem élt ennek lehetőségével, így nem volt meglepő válasz, hogy a mindennapok alkalmával sem érdeklődnek egyáltalán a gyermekeik iránt a szülők. Mivel hatalmas az érdektelenség a szülők felől, így semiféle információ nem jut el hozzájuk, ennek kiküszöbölésére alakított az óvoda egy zárt Facebook csoportot, amiben minden olyan szülőt felvettek, akinek van Facebook felhasználói fiókja. Így ebben a zárt csoportban minden lényeges információ megtalálható, így azok is értesülnek a szülői értekezleten elhangzottakról, akik nem voltak jelen. Sajnos kénytelen volt a vezető ehhez a módszerhez folyamodni, mert többször előfordult már, hogy sok szülő nem volt tisztában olyan alapvető dolgokkal, mint például, hogy március 15-én nem jönnek a gyerekek óvodába, de előfordult olyan eset is, hogy a szülő nem jelent meg egy ünnepségen, mert nem tudta mikor lesz. Mikor fontos dolgokról van szó, a vezető papír alapon értesítést küld a gyerekekkel haza, de külön fel is hívja telefonon azokat, akiknek esetleg nincs otthon internet hozzáférésük. A

vezető mindent megtesz, hogy eljusson mindenkihez az információ, sajnos azonban érdeklődés hiányában ez nem minden szülő esetében valósul meg. Ennél a kérdésnél én másra számítottam, nem gondoltam volna, hogy ilyen mértékben nem érdeklődnek a szülők gyermekeik felől.

Következő kérdésemben arra kérdeztem rá, hogy az óvoda helyi Pedagógiai Programjában kitér e a hátrányos helyzetű gyermekek nevelésére. Az intézmény programjában szerepel ezeknek a gyermekeknek a nevelése, sőt, helyi sajátossága az óvodának az esélyteremtési program. Kibontakozott kérdésem erre az esélyteremtési programra irányult, hogy melyik programban vesz részt az óvoda. Az óvoda részt vett az Oktatási Hivatal EFOP-3.1.3-16- 2016-00001 „Társadalmi felzárkóztatási és integrációs köznevelési intézkedések támogatása” (Esélyteremtő Óvoda) programban, előtte pedig az Integrációs Pedagógiai Rendszerben (röviden IPR). Jelenleg a „Fogadj örökbe egy ovit!” mozgalomban vesz részt az óvoda, ami nagyban támogatja az óvodát a gyermekek fejlesztése területén.

A következőkben ezeknek a programoknak a hatékonyságára kérdeztem rá. A vezető szerint nagyon hatékonyak ezek a programok, és azért nagyon nagy segítség, mert sajnos nagyon sok olyan gyermek van az óvodában, akik nem tudnának elmenni egy bábszínházba, kirándulásra, különböző kulturális rendezvényre, vagy akár van olyan is aki sajnos még fagyizni sem tud elmenni. A családjuk anyagi helyzete nem teszi ezt lehetővé. A projektek keretében viszont ingyenesek ezek a programok, rendezvények, így részt vehetnek egy Állatkerti látogatáson, Bábszínházi előadáson, különböző kirándulásokon. Kiemelte, hogy az utolsó ilyen kis kirándulás pár héttel ezelőtt történt a Pécsi McDonald's-ba, és a 17 gyermekből alig párán tudták csak, hogy mi is ez, a többiek még életükben nem jártak ott. Így hatalmas élvezet és tapasztalatszerzés volt a gyermekeknek, ők választhattak saját maguknak ételt az érintőpanelos kijelző segítségével, és játékot is kaphattak mellé. Nagyon boldog volt mindegyik gyermek, óriási élmény volt ez számukra.

Ezután azokról a jövőbeni célokról kérdeztem, melyeket kitűztek a gyermekek fejlesztésével kapcsolatban. A hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek nem csak mentálisan és szociálisan maradnak el társaiktól, de gyakran szomatikus fejlődés terén is. A nem megfelelő életritmus és szokások nem biztosítják kellőképpen az egészséges fejlődés feltételeit. Ki kell alakítani ezeknél a gyermekeknél a helyes életritmust, egy rendszeres napirend megteremtésével. A folyamatosság, rendszeresség, a megfelelően megválasztott tevékenységek, a pihenés biztosítása állandóságot, stabilitást hoz a gyermek életébe, amely elősegíti az egészséges testi és lelki fejlődést egyaránt. Nagy figyelmet kap az anyanyelvi fejlesztés is. Kiemelt jelentőségű ezeknek a gyermekek szókincs bővítése, a kifejezőkészség, a beszédértés és

beszédészlelés fejlesztése, hiszen az otthoni ingerszegény környezet ezt nem tudja megfelelően biztosítani.

Tizenkettedik kérdésben arra voltam kíváncsi, hogy ezek a programok segítik-e a korábbi válaszban adott célkitűzések megvalósítását. Ezekkel a programokkal, kezdeményezésekkel, elérik-e ezeket a kitűzött célokat? Szava Baranya vármegyében található, elszigetelt, hátrányos helyzetű piciny kis falucska, ahol nincs sok lehetőség a megélhetésre. Egy intézménye van a falunak, az óvoda. A mélyszegénységben élő családok nem tudják megfizetni, hogy elvigyék gyermekeiket állatkertbe, moziba, színházba, kulturális rendezvényekre. A finanszírozási problémákkal küzdő önkormányzatok sem tudják ezeket a költségeket átvállalni. Ilyen szempontból is nagy segítséget nyújt, hogy ingyenesen részt vehet az óvoda ilyen rendezvényeken, hiszen szociálisan nagyon sokat fejlődik egy gyermek a különböző rendezvények, programok alkalmazásával, nagyon sok tapasztalatot szereznek.

Következő kérdésben szerettem volna megtudni, hogy ezeknek a hátrányban élő gyermekeknek mi okozza a legnagyobb nehézséget az óvodában. A gyermekek harmonikus személyiség fejlődéséhez a szükséges feltételek hiányoznak, ingerszegény környezet veszi őket körül. Így nagyon nagy hátránnyal érkeznek az óvodába, sokkal tovább tart nekik a beilleszkedés, a beszkoktatás az óvodába, és sajnos ez az évek alatt visszatérő probléma, hiszen az intézmény törekszik arra, hogy minél inkább felzárkóztassa ezeket a gyerekeket, azonban az ingerszegény otthoni környezet változásának hiányában, ha többet otthon van a gyermek, újra visszaesés látható a fejlődésében.

Érdekelt, hogy mit gondol arról, hogy az óvoda maximális segítséget nyújt-e ezeknek a gyerekeknek a fejlődésének érdekében. A feltételeket figyelembe véve minden lehetőséget megragad az óvoda annak érdekében, hogy mielőbb felzárkózzanak társaikhoz a hátrányos helyzetű gyermekek, így a lehetőségekhez mérten maximális segítséget nyújt.

Tizenötödik kérdésem az volt, hogy mit gondol, milyen előnnyel jár, hogy az óvoda részt vesz az esélyteremtés projektben. Az óvoda tárgyi feltételei az elmúlt évek alatt az IPR pályázati program, esélyteremtő óvodai pályázat és költségvetési összegnek köszönhetően megfelelőek. A csoportszobák esztétikusak, a gyermekek igényeinek és szükségleteinek megfelelnek. Alapterületük megfelel a törvényi előírásnak. A csoportszobák játékkészlete megfelelő, bútorzata kicserélődött. A csoportszobákban különböző tevékenységekre kialakított tevékenységi sarkok lettek kialakítva.

Végül az utolsó kérdésem az óvodavezető felé az volt, hogy mit tehet az óvoda, és milyen segítséget nyújt ebben az esélyteremtés projekt a hátrányos, illetve halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek felzárkóztatására? A gyermekek egyéni képességeihez igazodó differenciált

fejlesztés, tehetséggondozás, felzárkóztatás szervezeti formáit kell alkalmazni, ezekhez az esetleges szükséges eszközök beszerzéséhez segítséget nyújtanak a projekt általi pályázatok.

A következőkben a szülőkkel folytatott interjúk elemzéséről fogok beszélni.

2.2.5. Szülőkkel készített interjú

Az első kérdésből kiderült, hogy a négy válaszadó közül csupán egy negyven év feletti, a többiek húsz és harminc év közöttiek. Ebből kiderült, hogy nagyon sok a fiatal szülő.

A második kérdésben arra voltam kíváncsi, hogy milyen családi állapotban élnek. Ketten élnek házastársi kapcsolatban, egy él élettársi kapcsolatban, és egy egyedülállóként. Itt változatos eredményt kaptam, többféle családi állapotú szülő van a csoportban.

A következőkben a szülők iskolázottságára vonatkozó kérdést tettem fel. A négyből csupán egy szülő rendelkezik érettségi bizonyítvánnyal, a többieknek csak a nyolc általános iskolai végzettsége van meg. Itt kiemelném, hogy annak a szülőnek van érettségi bizonyítványa, aki negyven év feletti, az általános iskolai végzettség a fiatalabb szülőknél volt jellemző.

Negyedik kérdésem arra irányult, hogy dolgoznak-e a szülők. Itt fele-fele arányt kaptam, ketten dolgoznak, ketten pedig otthon vannak, az egyik szülő GYES-en van a legkisebb gyermekével, a másik szülő pedig nem tud elhelyezkedni, ez az oka, amiért otthon van.

Következő kérdésem az volt, hogy hány kiskorú gyermekük van. Itt nagyon megosztó válaszokat kaptam, mindegyik szülő mást válaszolt. Az idősebb szülőnek két kiskorú gyermeke van, a fiatalabb szülőknek egy, három és négy gyermeke van. Ez egy meglepő válasz volt számomra, hiszen hátrányos helyzetben élő, fiatal szülőknek három és négy gyermeke is van, ez azt jelenti, hogy nagyon fiatalon szültek először és a gyerekek közötti korkülönbség se túl nagy.

Kíváncsi voltam, hogy a kiskorú gyermekek közül hány jár óvodába, így erre irányult a következő kérdésem. Itt is nagyjából különböző válaszokat kaptam, annál a szülőnél, akinél 4 kiskorú gyermek is van, ketten járnak óvodába, a három gyermekes szülőnek mind három gyermeke óvodás lesz, mivel jövőre kezdi a legkisebb is az óvodát, a másik két gyermeke pedig most kis- és középsőcsoportos. A többi szülőnek egy gyermeke jár jelenleg óvodába. Ez is igazolja a korábban tett állításomat, miszerint nagyon kicsi a gyermekek közötti korkülönbség. Itt azt is érdemes szövegre tenni, hogy ez az óvoda kis intézmény és egy csoportja van jelenleg, ami vegyes csoport, így az összes testvér egy csoportban van. Ezt nem tartom túl jónak, mivel a tapasztalataim alapján is az az észrevételem, hogy ahogy bekerül az óvodába a kisebb testvér, a nagyobbánál visszaesés történik a fejlődése terén. Az egészséges az lenne, ha a testvérek különböző

csoportba kerülnének, de természetesen egy ilyen kis létszámú intézményben ez nem lehetséges.

Hetedik kérdésben a hátrányos helyzet megállapítására kérdeztem rá, hogy gyermekénél/gyermekükénél megállapították-e a hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetet. Egyedül a negyven év feletti szülő gyermekénél nem állapították meg a hátrányos helyzetet, az összes többi szülőnél igen. Sőt, a háromból kettőnél halmozottanhátrányos helyzetet állapították meg.

Nyolcadik kérdésem az volt, hogy hányan élnek egy háztartásban. Itt egy helyen anyai ágról a nagyszülőkkel élnek együtt, az egyedülálló édesanya és kiskorú gyermeke. A többieknél a szülők élnek együtt a gyermekekkel, illetve az anyával és annak élettársával, így hatan, négyen, illetve öten élnek együtt egy háztartásban.

A következő kérdésekben már az óvodára vonatkozóan tettem fel kérdéseket, ezek lényegében ugyanazok a kérdések, amiket az óvodavezetőnek tettem fel, és összelehet vetni a vezető, illetve a szülők által adott válaszokat, hogy ugyanúgy vélekednek-e az adott kérdésekről.

Kilencedik kérdésben arra voltam kíváncsi, hogy mit gondolnak az óvodában folyó munkával, elégedettek e vele. Erre a válasz mindenkitől egyértelműen igen volt, az összes megkérdezett szülő nagyon megvan elégedve az óvodai csoportban történő munkákkal.

Következő kérdésemet egy nagyon fontos kérdésnek tartom, ez pedig az óvoda és a családok közötti kapcsolatra irányult. A szülők mindegyike azzal válaszolt, hogy megfelelőnek tartja a kapcsolatot. Nagy ellentétet véltem felfedezni itt, hiszen az óvodavezető pont ellenkezőleg válaszolt erre a kérdésre, szerinte nem elég hatékony az együttműködés az intézmény és a családok között. Itt arra tudok csak gondolni, hogy mégis az intézmény vezetője jobban tisztában van azzal, hogy a gyermekek fejlődésének érdekében mik a legfontosabb tényezők, így, ha ő nem látja jónak a kapcsolatot, a szülők pedig igen, nem biztos, hogy a szülők jól látják a helyzetet. A másik amire gondolni tudok ezzel kapcsolatban az az, hogy a szülőnek mindegy, hogy milyen a kapcsolat, nem foglalkozik vele, így akármilyen is valójában a helyzet, jónak látja azt. Fontosnak tartom kiemelni, hogy a szülők többsége megemlítette az óvodai csoport Facebook csoportját, hogy ott minden információ eljut hozzájuk. A személyes kapcsolattartás szóba se jött senkinél. Ez azt is jelenti, hogy a szülők nem igazán aktívak az óvodában, elkerülik a szülői értekezleteket és a fogadó órákat is, pedig úgy gondolom, hogy azért nem okoz akkora nehézséget egy évben legalább kétszer megjelenni a szülői értekezleten. Személyes tapasztalatom, mióta óvodában dolgozom, hogy a szülői értekezletek alkalmával mégis azok a szülők jelennek meg inkább, akik dolgoznak, azok pedig akik otthon vannak, nem. Érdekes, hogy a dolgozó

szülők megoldják, hogy ott legyenek, míg az otthon lévők nem, pedig a falu kisbusza biztosítja számukra az utazást is. Szimplán az érdeklődés hiánya áll fent ezeknél a szülőknél.

Tizenegyedik kérdésem arra vonatkozóan tettem fel, hogy megkap-e minden segítséget a gyermeke az óvodától a szociális hátrányok leküzdésének érdekében. Mindegyik válaszadó úgy vélekedik róla, hogy megkapnak minden segítséget. Nagyon érdekesnek tartottam, hogy két szülő is kiemelte, hogy nagy segítség számukra, hogy a gyermekük az ünnepek alkalmával csomagot kapnak, mert otthon nem mindig jut erre pénzük, hogy vegyenek ajándékot a gyerekeknek, így ők is kaphatnak. Igazán szomorúan hallottam ezt, hogy ha az óvodában nem kapnának a gyerekek csomagot, pár gyermek az ünnepekkor nem kapna semmi ajándékot.

Következő kérdésem az volt, hogy mi okozza a legnagyobb nehézséget a gyermeknek. Az idősebb szülő válasza itt is eltért a többiekétől, ő azt válaszolta, hogy szerencsére nem volt semmi különösebb nehézsége a gyermekének, azonban a többi szülő más válaszokat adott és ezek között is különbségek voltak. Egyik szülő szerint gyermekének a legnagyobb nehézség, hogy nehezen tudja betartani a szabályokat, nehezen illeszkedik be a csoportba és ezáltal nehezebben barátkozik is, ez miatt pedig nem igazán vannak neki barátai. Volt szülő, aki szerint a legnagyobb nehézséget az okozza, hogy a falu végén laknak és sokat kell a gyermekével sétálnia, hogy eljussanak az óvodába, emellett pedig az, hogy az óvodában lévő többi gyerekkel szépen tudjon játszani, mivel otthon a testvéreivel nem igazán tudnak szépen együtt játszani. Végül pedig az utolsó szülő szerint gyermekének a legnagyobb nehézséget az okozza, hogy nagyon nehezen tud megtanulni mondókákat, verseket. Itt egy kis hasonlóságot találtam a vezető válaszában ezzel a témával kapcsolatban. Két szülő érintette a problémát válaszában, a beilleszkedés terén, de egyik szülő sem vélekedett konkrétan úgy, mint a vezető, senki nem említette meg az otthoni körülményeket, mint lehetséges oka/okai a nehézségeknek. Ennek kapcsán én úgy gondolom, hogy sokan tisztában sincsenek a gyermekeik nehézségeivel kapcsolatban, főleg, ahogy a vezetői interjúból ki is derült, hogy szinte egyáltalán nem érdeklődnek gyermekeik felől a szülők semmilyen alkalommal, így feltehetjük a kérdést, hogy honnan is kéne tudniuk, hogy milyen nehézségekkel küzdenek gyermekeik az óvodában? Saját tapasztalataim szerint viszont pont ezek a körülmények okozzák a gyermekeknek a legnagyobb nehézséget, mivel az otthoni megszokott viselkedéstől eltérő normák vannak az óvodában, így az óvodai szokások, beilleszkedés, szabályok betartása igencsak nagy problémát okoznak a gyerekeknek. Fontos, hogy ezeknél a gyerekeknél a nem megfelelő szociális körülmények negatívan hatnak a fejlődésükre, hiszen ezeknél a hátrányos helyzetű családoknál megfigyelhető a ráhagyó nevelési stílus, ez azt jelenti, hogy azt csinálnak a gyerekek, amit akarnak, akkor fekszenek le aludni,

amikor akarnak, így másnap fáradtak, kialvatlanok az óvodában, pedig ebben az életszakaszban még nagyon lényeges lenne, hogy a gyerekek eleget aludjanak, kipihenjék magukat.

Tizenharmadik kérdésben az előzők ellenkezőjére voltam kíváncsi, mégpedig arra, hogy milyen mértékű fejlődést vett észre gyermeke fejlődésében az óvodai éve során. Egyik szülő szerint kicsit javult a helyzet, most már többet mesél arról a gyermeke otthon, hogy másokkal játszik, nem pedig csak egyedül. A többiek szerint nagy mértékű fejlődést fedeztek fel a gyermekeiknél, egy szülő hozzá is tette, hogy előző gyermekénél szükség volt még egy évre az óvodában, de a most óvodás gyermekénél erre nincs szükség, ezért elengedi az iskolába. Szóba hozták még páran a gyermeküknél a szókincs gyarapodását, erre a vezető is külön kitért a kitűzött céljaiknál, hogy az anyanyelvi fejlesztés nagy hangsúlyt kap az óvodai évek során. Ezáltal a gyermekek szókincs általában szépen bővül az évek során, így a szülőknek is ez egy feltűnő változás lehet a gyermekök fejlődésének területén.

Minden szülő tisztában van az esélyteremtési programmal, hiszen gyermekeiknél egész óvodás éve alatt nagyon sokszor elhangzik, hogy ennek a projektnek a keretein belül mi mindenre van lehetősége a gyermekeknek. Ennek hatékonyságára kérdeztem rá, amire minden válasz egyértelműen igen volt, az összes reflektáló szerint hatékonyak ezek a programok.

Tizenötödik kérdésben egy kicsit bővebben szerettem volna hallani véleményüket a projekttel kapcsolatban. Kiemelnék egy szülőt, aki azzal válaszolt, hogy nagyon nagy segítséget nyújt számukra a beérkező adományokból kiosztott ruhák, játékok, mivel ennek köszönhetően gyermeke kevésbé lóg ki a sorból a többi gyermek közül az öltözködés, vagy az otthoni játékok terén. Itt láthatjuk, hogy sokaknak még az is hatalmas segítség, ha ruhákat vagy pár játékot kapnak a gyerekeik. Mások a programokat emelték ki, hogy a gyerekek nagyon sokat mesélnek róluk, mindig nagyon élvezik, utána pedig napokig csak ezekről beszélnek. A vezető is kiemelte a programokat a válaszában, miszerint ezek a programok ingyenesek, így azoknak is lehetőségük van eljutni különböző kulturális programokra, akik alapból nem tudnának anyagi körülményeik miatt.

Végül utolsó kérdésben esélyt adtam arra, hogy elmondjanak még valamit amire esetleg nem kérdeztem rá, így lehetőséget adtam, hogy elmondják van-e valami, amire esetleg szükségük lenne. Egy szülő válaszolt csak igennel, ő azt mondta, lehetne egy kicsit tovább nyitva az óvoda, a többi szülő szerint viszont minden segítséget megkap a gyermeke. Tapasztalataim szerint a hátrányos helyzetű szülők azok, akik leginkább igénylik az óvodát a gyermekeik számára, szerintem ez két okból lehet, egyik az, hogy tisztában van azzal, hogy a gyermeke a legtöbb segítséget az óvodában kapja meg, gondolok itt esetleg még az étkeztetésre is, a másik ok pedig szimplán az érdektelenség, hogy addig jó, amíg a gyereke nincs otthon, mert addig nincs rá

gondja. Így természetes, hogy örülne pár szülő annak, ha az óvoda még tovább lenne nyitva. Ennek ellenére mégis a szülők többsége szerint mindent megkapnak, és nem tudtak olyat mondani, amire szükségük lenne még ezeken kívül.

Kutatói kérdéseimre úgy gondolom megfelelően választ kaptam. Arra a kérdésemre, hogy mit tehet az óvoda a hátrányos, illetve a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek szüleivel való pozitív kapcsolattartás érdekében, nem kaptam pozitív választ. A szakirodalmi áttekintésben is említettem már, hogy mennyire fontos az óvoda kapcsolattartási rendszere, amibe beletartozik a családok és az intézmény közötti kapcsolat is. Az Óvodai nevelés országos alapprogramja is kitér a kapcsolattartásra, ahogyan az óvoda helyi pedagógiai programja is kiemelten fontos feladatnak tartja, mivel ezek a tényezők nagyban befolyásolják a gyermekek beszoktatását, beilleszkedését az óvodában, hogy az milyen irányba indul el, pozitív, vagy pedig negatív. Az intézmény nagyon sok lehetőséget biztosít annak érdekében, hogy a szülőket bevonja az óvoda mindennapi életébe, nem csak a szülői értekezleteke, illetve a heti rendszerességgel elérhető fogadóórák alkalmával, hanem a különböző rendezvényeken való részvétellel is, azonban ahhoz, hogy működjön a család és az intézmény közötti pozitív kapcsolat, mindkét félre szükség van. Ennél a kérdésnél én azt tapasztaltam, hogy a szülők nem igazán akarnak részt venni semmin, jó úgy nekik minden, ahogy van. Így az óvoda sok mindent tehet, de a szülők többsége nagyon kis aktivitást mutat efelé.

A második kutatói kérdésem, miszerint az óvoda mit tehet a hátrányos, illetve halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek zökkenő mentes óvodai beilleszkedésének érdekében, úgy vélem elég átfogó választ kaptam, mind a szakirodalmak kutatása közben, mind pedig az interjúk elvégzése során. Saját kutatásom alatt egy lényeges dolog merült fel, mégpedig annak kapcsán, hogy a gyermekek személyiség fejlődésükben mekkora szerepet játszanak a környezeti hatások. Mivel a hátrányos helyzetű gyermekek ingerszegény környezetben élnek, ahol általában a ráhagyó nevelési stílus dominál, így nincs meg náluk a szükséges szokás-szabályrendszer, ami az egyik alapvető pillér a szociális fejlődésük terén, illetve az óvodai beilleszkedésük során. Az óvoda egyik legfontosabb teendői közé tartozik ennek kiküszöbölése, hogy ezeknél a gyermekeknél is kialakuljon egy napi rutin, a szokások és a szabályok betartása, hiszen ahhoz, hogy a gyermekeknél megfelelő ütemben történjen a személyiség fejlődés, szükség van ezekre az alapokra.

Paul Tough is érintette ezt a területet kutatásában, ugyanis arra az eredményre jutott, hogy a környezet a stressz mechanizmusán keresztül befolyásolja a gyermek fejlődését. Azok a gyerekek, akik ilyen ingerszegény környezetben élnek, kevesebb esélyük van a fejlődésre, és sokkal érzékenyebbek társaiknál, így nehezebben viselik a stresszes szituációkat. Ezen kívül egy másik

vizsgálata során is érintette a környezeti hatásokat, ahol egy árvaházban élő dolgozók szeretetteljes, törődő magatartást tanúsítottak az ott élő gyermekekkel, aminek következtében nagy mértékű fejlődést fedeztek fel a gyermekeknél. Semmi nem változott a gyermekek körül, csupán a környezet.³⁷

Vojnitsé Kereszty Zsuzsanna szerint a környezet tényezői a gyerek egészségét, társas kapcsolatait vagy az erkölcsi fejlődését rongálja, ezzel hátráltatva a gyermek személyiség fejlődését.³⁸ Tehát ezeknek a kutatásoknak az eredménye is hasonló lett, mint a sajátomé, a gyermekek fejlődése terén nagyon fontos tényező a környezet. Így tehát a válasz, arra, hogy mit tehet az óvoda a hátrányos helyzetű gyermekek zökkenőmentes óvodai beilleszkedésének érdekében az, hogy az otthoni ingerszegény környezetet kompenzálja.

Harmadik, egyben utolsó kutatói kérdésem, hogy mit nyújtanak az esélyegyenlőséget elősegítő programok a hátrányos, illetve halmozottan hátrányos helyzetű óvodás gyermekek felzárkóztatásában. Az óvodavezetővel és a szülőkkel készített interjúban erről részletes választ kaptam, mindkét fél kiemelte a különböző rendezvényeken való részvételeket, amik nagyban elősegítik a gyermek fejlődését szociális téren, illetve a szókincs bővítését, a kifejezőkészséget, hiszen az otthoni ingerszegény környezet ezt nem tudja megfelelően biztosítani. Ezek mellett a gyermekek rengeteg tapasztalatot is szerezhetnek. Mindezek mellett rengeteg pályázati lehetőséget biztosít az esélyteremtési program, minek keretein belül nagyon sok fejlesztést segítő eszközt nyert az óvoda, emellett felújításra is sor került, aminek köszönhetően a csoportszobák megfelelően felszereltek, a játékkészletek bőségesek.

Erre az óvoda Pedagógiai programjában ki is tér, hiszen az óvoda helyi sajátossága az Esélyteremtési program.

³⁷ Tough Paul: Adjunk esélyt a gyerekeknek. Budapest: HVG Kiadó Zrt, 2018.

³⁸ Vojnitsné Kereszty Zsuzsa- Zilahiné Gál Katalin: Az óvoda-iskola átmenet problémái különös tekintettel a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekekre. Budapest: Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság, 2008.

6. ÖSSZEGZÉS

Kutatói munkám során nagy mértékben szó esett az esélyegyenlőségről, hiszen erre épült az egész dolgozatom. Ahhoz, hogy átlátható legyen ez a téma, először tisztáztam az olyan alapfogalmakat, hogy mi a hátrányos helyzet, illetve az esélyegyenlőség.

Ezekkel kapcsolatban nagyon sok kutatást olvastam, amiknek eredményét be is mutattam. Több megvilágításban is leírtam a hátrányos helyzet definícióját, mivel kiderült ezekből az eredményekből, hogy többféleképpen jelenik meg a hátrányos helyzet egy ember életében. Fontosnak tartottam megemlíteni, hogy törvényileg mit írnak erről a témáról, így a jogszabályban leírtaknak utánajártam és összevettem a szakirodalmakban írt kutatásokkal, eredményekkel. Bemutattam, hogy a hátrányos, illetve halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek élete miben tér el a hátrányt nem szenvedő társaikkal szemben, és hogy ez a hátrány miben befolyásolja a személyiségük fejlődését. Emellett fontosnak tartottam arról beszélni, hogy ezeket a hátrányokat miként lehet kompenzálni, mik azok az esélyegyenlőséget elősegítő programok, melyek segítik az oktatási intézményeket abban, hogy zökkenőmentes óvodai, illetve iskolai éveik legyenek ezeknek a gyermekeknek.

Leginkább az óvodai évekre fókuszáltam, mivel ez az időszak kiemelten fontos szerepet tölt be a gyermekek személyiségének fejlődésében, ebben a pár évben meglehetősen alaposan lehet alapozni egy olyan lehetőséget számukra, amely biztosítja, hogy egyenlő esélyekkel indulhassanak a felnőtt élet felé.

Az egyik esélyteremtő programot kiemelten vizsgáltam, hiszen az óvodának, ahol a kutatómunkát végeztem, egyik helyi sajátossága ez a program, a pedagógiai programja az intézménynek a hátrányos helyzetű gyermekek nevelésére épül, kiemelt fontosságú célként fogalmazódik meg ezeknek a gyermekeknek a felzárkóztatása.

Kutatásomban legfőképpen arra kerestem a választ, hogy az óvoda hogyan segítheti a hátrányos, illetve halmozottan hátrányos helyzetű gyermekeknek a zökkenőmentes beilleszkedését, illetve felzárkóztatását, és ebben hogyan tudja segíteni az intézményt az esélyteremtő program. Eredményként olyan választ kaptam, amire nem számítottam, mivel ez a program nem csak segíti az óvodát, hogy sikeresen fejleszteni tudja a gyermekeket, de a családoknak is segítséget nyújt a különböző adományok terén, így a mélyszegénységben élő gyermekek is kaphatnak ajándékokat, játékokat, illetve ruhákat, ezeknek köszönhetően pedig kevésbé lógnak ki társaik közül.

Ezen kívül még arra kerestem a választ, hogy a szülők mennyire aktívak a gyermekeik óvodás évei alatt, a különböző rendezvényeken, szülői értekezleteken, illetve fogadó órákon mennyire vesznek részt. Fontosnak tartom, hogy egy szülő, lehetőségeihez mérten, minél többet érdeklődjön gyermeke iránt az óvodában, hiszen a család az elsődleges szocializációs színtere a gyermeknek, így a szülőknek nem ártana tisztában lennie gyermeke fejlődésével kapcsolatban, hogy segíteni tudja azt, ha kell. Sajnos manapság egyre kevésbé érdeklődnek a szülők gyermekeik iránt, illetve tapasztalataim szerint nagyon élesen elkülönül kétfajta szülő típus, az egyik, aki egyáltalán nem érdeklődik a gyermeke felől, a másik pedig aki túlzottan érdeklődő, és ezzel elnyomja a gyermekét. Azonban ez ritkábban fordul elő, az esetek többségében inkább az első típus a jellemző. Kutatásom eredményeként is ezt kaptam, nem elég hatékony a családok és az intézmény közötti kapcsolat, a szülőket nagyon nehezen lehet bevonni az óvodai életbe.

Összeségében rengeteget tanultam erről a témáról, amit fontosnak is tartok, hiszen óvodapedagógusként az én feladatomban lesz mindaz, amiről dolgozatomban írtam, így még tudatosabban állok majd ezen felelősségteljes feladat elé.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. 1997. évi XXXI. törvény 67/A § (1) [2018.03.18.] >URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700031.TV>
2. 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról 1-2 §. [2023. 04.11.] > URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0300125.TV>
3. 2011. évi CXCV. törvény 1.§ (1) [2023.04.11] > URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100190.TV>
4. 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról. [2023.04.08.] > URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor>
5. Dr. Boldizsár Mária- dr. Forray R. Katalin- Gubi Magda- Vadász Terézia- dr. Veszprémi László: A pedagógia időszerű kérdései hazánkban. (1978). Budapest: Tankönyvkiadó.
6. Dr. Boncz Imre: Kutatásmódszertani alapismeretek. Pécs: Pécsi Tudományegyetem,2015. [online] [2023.04.19.] > URL: <https://doksi.net/hu/get.php?lid=32392>
7. Dr. Szüdi János: A gyermekek mindenek felett álló érdeke. (2004). Budapest: Okkert rt.
8. EFOP-3.1.3-16-2016-00001 Társadalmi felzárkózási és integrációs köznevelési intézkedések támogatása kiemelt projekt az „Esélyteremtő óvoda”. In: Oktatási hivatal. [online] [2023.04.11.] > URL: <https://www.oktatas.hu/kozneveles/projektek/efop313>
9. „Egyenlő esélyek, lehetőségek és megoldások” - Válogatott tanulmányok az Esélyért Társadalmi Műhely munkáiból. (2017). Miskolc: Miskolci Egyetem, Bölcsészettudományi Kar.
10. Eröss Gábor- Kende Anna: Túl a szegregáción. (2008). Budapest: L'Harmattan kiadó.
11. Fejes József Balázs- Lencse Máté- Szűcs Norbert: Mire jó a tanoda?. (2016). Szeged: Motiváció Oktatási Egyesület.
12. Ferge Zsuzsa és Darvas Ágnes: Gyerekesélyek Magyarországon. (2011). Budapest: „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottsága.
13. Fülöp Istvánné: Szocio-kulturális hátrányok enyhítése az integrációs pedagógiai rendszer alkalmazásával. (2011). Gyomaendrőd-Hajdúszoboszló: Dávid-Educator Szolgáltató és Tanácsadó Kft. Kiadó.
14. IPR az óvodai gyakorlatban, gyakorlati útmutató. (2009). Hajdúszoboszló: Oktador Pedagógiai Szolgáltató Intézet.

15. Kálmán Zsófia- Könczei György: A taigetosztól az esélyegyenlőségig. (2002). Budapest: Osiris kiadó.
16. Kerékgyártó László: Realitások és lehetőségek. Szükségszerű-e a kudarc nyolcadik után?. (2001). Budapest: NSZI.
17. Kontra József: A pedagógiai kutatások módszertana. Kaposvár: Kaposvári Egyetem, 2011. [online] [2023.04.20.] > URL: <https://mek.oszk.hu/12600/12648/12648.pdf>
18. Kovács Katalin- Váradi Mónika Mária: Hátrányban vidéken. (2013). Argumentum Kiadó
19. Kovács Zita: Nagyharsányi Óvoda Pedagógiai Program. 2020. In: Oktatási hivatal. [online] [2023.04.11.] >URL: <https://kir2info.kir.hu/pub/Index/027353>
20. Perlai Rezsőné: Az óvodáskor fejlesztő játéka. (2014). Budapest: Flaccus Kiadó.
21. Ritók Nóra L.: A nyomor széle blogja 465. bejegyzés Ballagókép [2023.03.18.] > URL: <https://nyomorszele.hvgblog.hu/2015/03/29/465-ballagokep/>
22. Szerepi Sándor: Az intézményes kisgyermeknevelés és a hátrányos helyzet kapcsolatának pedagógiai vonatkozásai. In: Gyermeknevelés tudományos folyóirat [online] [2023.04.09.] > URL: <https://ojs.elte.hu/gyermekneveles/article/view/764/660> p.42.
23. Thun Éva: Mennyire jártasak a pedagógusok az esélyegyenlőség pedagógiájában?. In: Iskolakultúra, 2011(12) [online] [2023.04.08] >URL: http://real.mtak.hu/56708/1/EPA00011_iskolakultura_2011_12_060-071.pdf
24. Tough Paul: Adjunk esélyt a gyerekeknek! (2008). Budapest: HVG Könyvek.
25. Varga Aranka: Az inklúzió szemlélete és gyakorlata. (2015). Pécs: Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar.
26. Varga Aranka: Esélyegyenlőség a mai Magyarországon. (2013). Pécs: Pécsi Tudományegyetem Romológiai Kutatóközpont.
27. Vojnitsné Kereszty Zsuzsa – Zilahiné Gál Katalin: Az óvoda–iskola átmenet problémái különös tekintettel a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekekre. (2008). Budapest: Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság.

MELLÉKLET

Interjú vázlat az óvodavezetővel

1. Mióta dolgozik óvodapedagógusként?
2. Mióta dolgozik ebben az intézményben?
3. Milyen fenntartású ez az intézmény?
4. Hány gyermek van beíratva jelenleg az óvodába?
5. Ebből hány fő hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű?
6. Milyennek tartja az óvoda és a családok közötti kapcsolattartást?
7. A szülők milyen gyakran érdeklődnek a gyermekeik felől, akár szülői-, fogadóórák, vagy a mindennapok alkalmával?
8. Az intézmény alapdokumentumaiban kitér-e a hátrányos, és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek nevelésére?
9. Működik-e az esélyteremtés az óvodában?
10. Mit gondol a projekt keretében megvalósított programokról? Hatékonyak?
11. Melyek azok a gyermekekkel kapcsolatos jövőbeni célok, amelyeket megfogalmaztak?
12. Ezekkel a programokkal, kezdeményezésekkel, elérik ezeket a kitűzött célokat?
13. Mi okozza a legnagyobb nehézségeket az óvodába járó hátrányos helyzetű gyerekeknek?
14. A hátrányok csökkentésében és az egyéni fejlődésük érdekében maximálisan lehetőséget biztosít az óvoda?
15. Mit gondol, milyen előnnyel jár, hogy az óvoda részt vesz az „Esélyteremtő óvoda” projektben?
16. Mit tehet az óvoda, és milyen segítséget nyújt a projekt a hátrányos, illetve halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek felzárkóztatásában?

Interjú vázlat a szülőkkel

1. Hány éves Ön?
2. Mi az Ön családi állapota?
3. Mi a legmagasabb iskolai végzettsége?
4. Jelenleg dolgozik?
5. Hány kiskorú gyermeke van?
6. Jelenleg ebből hány gyermeke óvodás?
7. Megállapították-e gyermeke esetében a hátrányos, vagy halmozottan helyzet fennállását?
8. Hányan élnek egy lakásban?
9. Elégedett az óvodai csoportban folyó munkákkal?
10. Milyennek tartja az óvoda és a családok közötti kapcsolattartást? Változtatna valamin?
11. Ön szerint megkap minden segítséget a gyermeke az óvodától a szociális hátrányok leküzdésének érdekében?
12. Mi okozza gyermekének a legnagyobb nehézséget az óvodában?
13. Milyen mértékű fejlődést vett észre gyermeke fejlődésében az óvodai évei során?
14. Mik a tapasztalatai a projekt keretében történő programokkal kapcsolatban?
15. Ön szerint hasznosak ezek a programok?
16. Ezek mellett van-e olyan, amire még szükségük lenne? Ha igen, mire?

NYILATKOZAT

Alulírott SZÜCSNÉ NOLL CINTIA, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, KAPOSVÁRI Campus, ÖNÖDPAEDAGÓGUS szak nappali/levelező* tagozat végzős hallgatója nyilatkozom, hogy a dolgozat saját munkám, melynek elkészítése során a felhasznált irodalmat korrekt módon, a jogi és etikai szabályok betartásával kezeltem. Hozzájárulok ahhoz, hogy Záródolgozatom/Szakdolgozatom/Diplomadolgozatom egyoldalas összefoglalója felkerüljön az Egyetem honlapjára és hogy a digitális verzióban (pdf formátumban) leadott dolgozatom elérhető legyen a témát vezető Tanszéken/Intézetben, illetve az Egyetem központi nyilvántartásában, a jogi és etikai szabályok teljes körű betartása mellett.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: 2023 év április hó 29 nap

Szűcsné Noll Cintia
Hallgató

NYILATKOZAT

A dolgozat készítőjének konzulense nyilatkozom arról, hogy a Záródolgozatom/Szakdolgozatom/Diplomadolgozatom áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A Záródolgozatom/Szakdolgozatom/Diplomadolgozatom záróvizsgán történő védésre javaslom / nem javaslom*.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: Kaposvár, 2023 év április hó 29 nap

Bencsik Fehér Eszter
Belső konzulens

*Kérjük a megfelelőt aláhúzni!